

EMANCIPACIJA. ZOFKA KVEDER.
PRAGA.

Kaj je emancipacija? — Emancipacija je osloboditev in nje posledica: samostojnost. Osloboditev, tako v individualnem obziru t. j. duševno, kakor socialno, — materijelno.

Pri nas Slovencih se smatrajo vse take težnje v obče — odveč, posebno še pri ženskem spolu. Razne naše učene glave trdijo, da pri nas, hvala Bogu, še ni nikake potrebe za tako gibanje, da teče vse socialno življenje v najlepšem miru in da zlasti ženskam ni prav nič potreba pečati se s takimi nevarnimi, tujimi, modernimi idejami. Naši duhoviti in neduhoviti doktorji spuščajo svoje šepave duševne iskre v svet, s katerimi svare vse poštene ljudi, naj za božjo voljo ne sedajo na limanice raznim nezadovoljnejem možkega, osobito pa ženskega spola, ki zastrupljajo naše poštene ljudstvo s frazami kakor: boj za zboljšanje gmotnega in moralnega stanja delavstva, boj za enakopravnost ženstva, boj stiskanih in tlačanih mas proti slepemu izkoriščevanju na vseh točkah! Osobito ženstvu se vsak trenotek pridiguje, naj se ne izneveri svojemu edino naravnemu, svetemu poklicu kakor žena in mati; z bombastičnimi besedami se slika ženski njeno nalogo: ostati pokorna, bedasta igračica, poslušna podvorkinja svojega moža in nesebična dojilja in bona svojim otrokom. »Ozrite se na košute!« je klical zadnjič neki sramežljivi Dr. T. v »Edinosti«. Imenitno! Košutam doslej res še ni morda padlo v glavo, pridobivati si doktorskih diplomov ali pa zahtevati enakih pravic z rogatiimi jeleni. Sicer pa moramo biti

gospodu le hvaležne, da je bil tako galanten ter nas primerjal vsaj s srnami in košutami: kako lahko bi nam postavil na primer v zgled: ovce, gosi in oslice!... — Sicer pa so tudi te bolj emancipirane, kakor bi človek mislil: samostojne so do cela, in njihovi gospodje soprogi se ne pečajo dalje za njihove interne gospodarske razmere, privoščijo jim tako zelje — kakor najslabšo suhljad. Tako liberalni naši gospodje stvarstva, vsaj v obče, še dolgo ne bodo!

Toda k stvari! Povsod, kjer si hoče ženstvo pridobiti nekoliko teréna v javnosti, zavrača se ga, češ: tu ni vaš prostor, nazaj v družino, v kuhinjo! Ženskam so dovoljeni le takozvani »ženski« poklici, t. j. od služkinje vseh vrst gori do učiteljice, od perice pa do šivelje. Žal, da so ti »ženski« poklici o vseh svojih potežkočah najbolj nehvaležni. Moški kolega male šivelje se lahko pošteno preživi, ako je priden in ako ni pijanec, dočim njegova ženska tovarišica živi ob kavi in krompirju in mora biti sploh vesela, če ji ni treba šivati še bolj pozno v noč, nego do polnoči. Delavec v tovarni je revež, — no, ženska je še na slabšem; gospoda delodajalci brezdvomno mislijo, da je za njo tudi zrak jako redilna snov.

In potem, če bi še te uboge prilžnosti za deło, te skromne službice in to še tako slabo plačano deło zadostovalo za vse one, ki morajo živeti, ki bi bili radi vsaj jedenkrat na dan siti. Ali ne! Samo pogledjte enkrat v statistične podatke posredovalnic, pojdite pred tovarne, kjer se vedno nekaj takih lačnih, ki bi radi delali, makar tudi za one uboge krajcarje, naslanja ob vrata, čitajte časopise velicnih mest

in čudili se bodete, koliko se jih ponuja v delo, za službe, in kako primeroma malo jih iščejo. Povsod, kamor pogledate, največja gonja za kruhom, najljutejši boj za obstanek. Seveda gospoda v gorkih gnezdih, na mehkih, bankovcev polnih blazinah ali pa v varnem zatišju državnih služb, v višjih dietnih razredih, — ti seveda nimajo pravega smisla za boli proletarijata. Takim gospodom je vsako stremljenje nižjih vrst brez imetka in stalne eksistence samo »humbug«, in pri ženskem spolu »norost najhujše vrste«, če ne naravnost zločin.

Beda je v zadnjem stoletju dosegla ogromne dimenzije. Kmet propada, rokodelc in delavec. Potrebe posameznika so se povečale, luksus je posebno v boljših krogih neprimerno narasel, in posledica je, da družba ne more več pošteno preživljati svojih udov. Srečni, spekulativni pojedinci se maste na škodo ostalih in, če je kedaj veljal »Faustrecht« (pravica močnejšega), velja gotovo danes. Vsak stremi za tem, da spodrine svoje konkurente in se sam vsede za pokrito mizo. Tako postrešček na ulici, delavka pred tovarno, kakor prvi minister v cesarstvu. Jeden pritiska drugega, kolikor boljše je komu, toliko več drugih guli in prikrajšuje dotičnik za njih delež.

Nekdanje patriarhalno življenje za danes ne velja več. Prej so bili vsi udje družine zaposleni v družini sami. Hčere so predle, šivale, tkale, delale milo in sveče in vse druge domače potrebe, sinovi so pomagali očetu v rokodelstvu, v gospodarstvu, bili so njegovi pomočniki v trgovini itd., itd. Da, tudi tuji posli, uslužbenci, učenci in pomočniki so se v vsakem slučaju priklopili družini, stanovali so tam, hranili se, — sploh bili so družinski udje družega reda. Dandanes tega ni več. Na mesto ročnega dela stopili so stroji, stopile so razne velike iznajdbe, prejšnje merilo sveta in življenja razširilo in povečalo se je v nedogled. Nastopila je moderna doba; s primeroma malo truda in stroškov poda-

jejo se nam udobnosti, olajšave, ki nam vse, tekem let, iz nekake želje po zboljšanju razmer, iz težnje po luksusu, postanejo potrebe. Če so si naši pradedje s treskami in s smrdljivimi leščerbami za olje razsvetljevali zimske večere, če so se v boljših hišah žgale lojne sveče, — nam danes naše petrolejeve svetilke že davno več ne zadočujejo, — plin in elektrika nam razsvetljujejo ulice, za katere je prej kedaj samo mesec dajal svojo periodično luč. Rokodelstvo čim dalje bolj izginja, in velike tvornice zavzemajo njegovo mesto. Človek ni več v onej meri stvoritelj, kakor prej, stroji so nastopili njegovo dedščino, on jim je le vladar — ali sluga. Misel jednega giblje komplicirano sestavo raznih vodnih, parnih in električnih sil, med tem ko tisočere roke opravljajo mehnično delo poslužnikov. Način življenja se je docela spremenil, in smešno je, če se hoče danes stavljanje za razmerje med ljudmi, t. j. za družabno življenje v družini kakor v javnosti, enako merilo, kakor je veljalo pred stoletjem ali več stoletji. Vse je dobilo drugo lice, in nenaravno bi bilo, da se tudi človek ne bi bil spremenil v svojih težnjah in ciljih.

Karakteristika našega časa je nezadovoljnost z obstoječimi razmerami. Vsi čutimo potrebo napredka, zboljšanja v gmotnem in duševnem oziru. Ne morem trditi, da bi bila ta nezadovoljnost slabo znamenje, nikakor ne pojnim onih, ki imajo vedno tiste domnevane zlate, idilične, stare čase na jeziku. Svet je napredoval. Morebiti niti vsaki deseti srednjeveški vitez ni umel podpisati svojega imena, danes teže vsi sloji po naobrazbi in vedno večji naobrazbi. Kolikor inteligentnejši je kedo, toliko bolj čuti nedostatek te naobrazbe, toliko bolj želi jo zvišati in poglobiti. In ravno tako izvira tudi nezadovoljnost z gmotnimi razmerami iz kolikor tolike duševne kulture pozameznikov in mase. Človek se zaveda svojega človeštva, čuti, da je več nego

samo orodje ali živina, in kedar postane misleč stvor s svojo voljo, svojo sodbo, svojim naziranjem, mu ne more zadostovati zgolj prosto vegetiranje, samo golo, nago životarenje. Nauči se ceniti sebe, zaveda se svojih pravic do življenja, ki bi bilo vredno čutečega in mislečega človeka. Le na najnižji stopinji razvitka je človek zadovoljen s seboj, s svetom in vsem. Robota po cele dneve brez misli, mehanično crpi vse sile svoje in je zadovoljen, da se zato potem najé tudi najprostejše hrane, — da, tudi če mora gladovati, ne občuti drugega, kakor topo, brezmiselno, slepo resignacijo: mora že tako biti!

Vsi, ki sodijo brez premisleka, pridejo z lepimi sveti, naj se človeštvo vrne k svoji prvotni skromnosti, naj zmanjša svoje potrebe na kolikor najnižjo stopinjo, in vsa ta težka vprašanja o omejitvi števila onih, ki sploh nimajo kaj jesti, ki stradajo, — se razrešijo sama po sebi. Ne le, da so take ideje jako naivne, smešne in neizvedljive, one so naravnost škodljive. Ako bi se današnji človek odpovedal vsemu, kar ni neobhodno potrebno k njegovi eksistenci, t. j. k njegovi telesni eksistenci, bi morda res bil sit, ali ta njegova skromnost bi pomenila velik, ogromen korak nazaj. In potem treba pomisliti, da so vsekakor tudi predmeti, ki so sami na sebi luksus ali ki se dajo vsaj pogrešati, neposredno vir eksistenčnih sredstev tisočerim in stotisočerim ljudem. Seveda bo kedo dejal, da vsi ti ljudje v tovarnah, v velikih podjetjih, ki služijo telesni ali duševni udobnosti ljudstva, končno vendar le jedo in potrebujejo vse one organske snovi, ki se crpijo neposredno in posredno iz zemlje t. j. iz onega, kar zrasede, ozir. kar se s tem rastlinjem hrani, — torej, da je vendar kmetijstvo edini vir splošne hranitve in da vse ljudi redi zemlja, ne pa oni stotisočeri predmeti luksusa, katere človeštvo dandanes potrebuje in za katere se vsakojake surovine docela nepotrebno trošijo.

Ali prvič je tu vprašanje, kaj je faktično potrebno, kaj ne. Jednemu je nekaj uprav eksistenčni pogoj, kar je drugemu potrata in tretjemu bedastoča. Drugič pa ves razvitek človeštva jasno zanikuje vsako možnost ali vsaj verjetnost k takemu povratku k prvotnim človeškim idealom in zahtevam.

Bil je nekdanj, še nedavno, čas, ko so na primer učitelji imeli manj plače, kakor sedanji slabje plačani delavec, in morda niso bili niti tako jako nezadovoljni. Še nedavno so bili časopisi, recimo pri nas, nedosegljiv luksus tudi za boljše situirane sloje, danes čita zadnji kmet in delavec, čuti potrebo, da čita, in list mu je postal skoro tako potreben, kakor zajutrek ali večerja. Čudil bi se domači hlapec od l. 1800., ko bi mu hlapec od danes nabrojil svojo plačo, svoje zahteve in svoje troške. O njegovem času je živel njegov gospodar slabše, kaj še le on, in morda sta bila vendar oba bolj zadovoljna, nego je naš znanec od danes. On ima več potreb nego njegov tovariš pred jednim stoletjem. Ne vštevam v te potrebe pušenja, prevelike gizdavosti in morebitnega pijančevanja vsako nedeljo.

Na kolikor višji stopinji je človek, toliko več potreb ima. Na Češkem n. pr. domači delavci ne gledajo radi onih iz Galicije, ali pa tudi od nas z juga. Preskromni so poslednji, delajo za plačo, s katero domači delavec ne more izhajati. Enako je pri nas. Domačini, zidarji, delavci v opekarnah, pri cestah in večjih podjetjih, vsi tožijo čez neljubo konkurenco Italijanov, in to že iz prostega dejstva, da našim ljudem ni dovolj suha polenta in smradljiv sir. Angležki delavec je v primeru z našim prav gospod. Ima izvečine osemurno dnevno delo, lepšo plačo — sploh naš človek bi si obliznil vseh deset prstov, da je na njegovem mestu. In vendar angležki delavec ni zadovoljen: on ima svoje klube, čitalnice, predavanja, skupne

obednice, zdrave delavske hiše, navajen je na boljšo hrano, sploh ima mnogo potreb, katerih naš delavec nima. On je jednostavno inteligentnejši od našega. On ume živeti, on pozna sebe in zna porabiti svoje moči na najboljši, najplodonosnejši način. In vsekakor inteligenca tudi pri mehničnem delu ne škoduje. Našinci, ki se selijo v Ameriko, tožijo brez izjeme, kako naporno morajo delati v tovarnah in kako so napedi vsch, recimo, osem ur dnevnega dela; tožijo, da je to za nje v početku skoro nečloveški napor. Domačin, Amerikanec, ne čuti toliko te strogosti, naučen je da rabi svoje telesne sile, svojo eneržijo, na najracionalnejši način; on ve, koliko in kedaj mora zastaviti svoje moči tako, da ne troši po nepotrebnem svojih sil.

Tam, kjer se človeška moč izrablja za kolikor manjšo odškodnino, tam je inteligenca delavstva na najnižjem nivoju. Ti delavci niso znali, ali niso niti skušali izsiliti iz svojih izkoriščevalcev ugodnejših pogojev v svojem razmerju do njih. Ruski delavec n. pr. je dosegel doslej najmanj, bodisi, da se sam nizavedel svojega suženstva, da si ni znal vsaj deloma pomagati, bodisi, da so se vse njegove težnje v taki smeri sè silo zadušile.

Antipatija za vse, tudi za lastno bedo, slepa resignacija — to je znak popolne duševne otrpnelosti. Človek je v tem zares samo še nekak brezdušen mehanizem. Kakor hitro pa se vzbudi v človeku nezadovoljstvo, odpor, vzbuja se tudi njegova inteligenca. On začne premišljati, kako bi si pomagal gmotno in, kadar je dejanski dosegel vsaj nekaj uspeha v tej smeri, pride sam do tega, da občuti tudi nedostatke v duševnem oziru, in skušal jih bo odstraniti. Vsaj kolikor toliko inteligence je torej potrebno človeku, da čuti potrebo zboljšanja svoje eksistence, da skuša to zboljšanje faktično uresničiti, — nasprotno pa je zopet za vsaki nadaljni razvoj duševne kulture kakega naroda, ali recimo,

posameznega sloja, potrebna kolikor toliko urejena gmotna podlaga.

V dosego gmotnih razmer, vrednih človeka in primernih njegovemu delu, je vsekakor organizacija edina pot in edino sredstvo. Posameznik ne premore mnogo ali nič. Njegove zahteve bi bile smešne, če bi ga ne podpirali njegovi tovariši, živeči z njim v enakih razmerah. Zahteva, ki jo stavi kak sloj, pridobiva na pomenu in moči, kolikor več ima privržencev, kolikor složnejši in zavednejši so oni, ki so interesovani na tem, ali se jim zahteva izpolni ali ne.

Naš delavec, naša delavka, se še ne zaveda svojega stanja in pravic, katere sme zahtevati od družbe in deladajalca, v tistem obsegu, kakor bi bilo želiti. Delavstvo v drugih deželah je doseglo že neprimerno več, ono je inteligentnejše, ono je na viši stopinji od našega, in sicer v vsakem pogledu. Naše delavstvo ne čuti še prevelikega primanjkljaja v gmotnem oziru, in njegove težnje po duševni inteligenci so toliko kakor še v povojih.

Temu se nikakor ni čuditi. Mi se nismu razvijali, recimo, v onem obsegu in z ono brzino, kakor Amerikanci. Seveda mislim to v narodnogospodarskem oziru. Stari patrijarhalni običaji so se v našem narodu vzdržali primeroma mnogo dlje nego drugod. Navajeni smo na ozko skupino družine; za veliko socialno skupino sloja nam še manjka pravi čut. Tovaren nimamo mnogo, in tudi te so se ustanovile polagoma, drugi delujoči sloji pa: delavci, rokodelci, mali uslužbenci, obrtniki itd. občutili so težino in resnost velikega socialnega prevrata mnogo pozneje, nego v drugih deželah. Mi smo takorekoč še v dobi prehoda. Doslej smo skrbeli in čutili le za se, in samo najbližji naši družinski udje so zavzemali naše interesé, sedaj se polagoma budi v nas tudi čustvo solidarnosti z ostalimi našimi tovariši, ki živé z nami vred, poznani ali nepoznani, v jedna-

kih prilikah, pod enakimi življenjskimi pogoji. Počasi se zavedamo, in ne le sebe, marveč zavedamo se kakor udje velike skupine, ki ima z nami jednake težnje, jednake cilje. Čutimo potrebo organizacije.

Strokovna organizacija je pri nas se takorekoč v otroški dobi, — no, vendar je že pognala precej močne korenike. Naši rudarji so organizirani in večinoma tudi vsi drugi delavci po tovarnah. Ravno tako išče kmet v raznih zadrugah, v snovanju domačih posojilnic itd. pomoči in rešitve. Učitelji imajo svojo organizacijo, uradniki svoja konsumna društva, čitalnice, pisarji so se združili, — sploh na vseh poljih se opaža težnja po združenju, po nekaki trdnější vezi in opori posameznih slojev mej seboj. Da ti poskusi ne dobivajo odziva v obsegu, kakor bi bilo v vspešno delovanje organizacije potrebno, je jako umljivo. Naši ljudje žive vsak po svojem kopitu in, ako ne pričakujejo od kake stvari takojšnjega, neposrednega dobička, se težko za njo ogrejejo. Oni so še egoisti. »Ah, kaj, jaz ne bom imel nikdar nič od tega!« je navadni zaključek njihovega modrovanja. Za one druge, ki pridejo za njimi, jim ni mar. Zato je pri nas organizacija, posebno onih stanov, ki ne živé v vednej zvezi med seboj, jako težavna, n. pr. velike skupine delavstva v tovarnah in rudnikih. Dnevničar sicer vé, da je njegovo življenje jedna sama velika mizerija, vé, da jih mnogo, premnogo životari v enakih prilikah, in vendar ne čuti potrebe, združiti se z njimi v močno celoto. Sicer imamo pri nas tudi tu že svojo organizacijo, ki izdava celo svoj list, ali ne motim se, če trdim, da je morda komaj vsak deseti izmed naših pisarjev organizovan.

Ker se žene še težje emancipirajo stare oblike življenja, ker so še mnogo bolj vezane na preživele tradicije, je naravno, da so v tem, da bi se čutile kakor ud velike socialne družine, zaostale še za moškimi.

Žene že po naravi sami čutijo bolj za — se in za svojo družino, za svoje otroke. V svoji težnji, da bi zboljšale v prvi vrsti gmotni položaj svoje družine, prekoračijo mnogokrat dopuščene meje, in njihov družinski egoizem jih zaslepi, da izgube za vsako širje obzorje in za večje ideje pogled in smisel. Ovirajo moža v njegovem slobodnem razvitku, stavljajo mu zapreke, kadar hoče odločno braniti svoje prepričanje, tudi na škodo sebi in svojim. Njihova bojazen pred gmotno propastjo družine zavede marsikakega moža v neznačajnost, in marsikaki greh v tem pravcu ima na vesti žena.

Ne smemo obsojati take žene preostro. Vzrasle so v razmerah, kjer se jim je sistematično zapiralo vsako širše obzorje, vzgojene so bile za družino, edino le za družino in za domače ognjišče. Ne pojmiyo moža, ki za svoje prepričanje, za svoje ideje stavlja tudi udobnost domačega ognjišča v nevarnost. V prvi vrsti so matere. Skrb za svoje potomstvo jih tako ovlada, da pozabijo, da so tudi žene, — tovarišice moža, da so ljudje, da so dolžne sočuvstvovati s človeštvom, — a ne samo teoretično, ampak tudi praktično: z žrtvami.

Seveda sili vseobči napredek tudi žene, da izstopijo iz svoje rezerve. Prvič že dejstvo samo, da ne morejo ostati vse v družini, zadostuje, da si oni prebitek pomaga sam, kakor najboljše ve in zna. Spočetka je sila, ki jih žene novi kulturi v naročje, pozneje razum sam. Dandanes ostane mnogo več možkih in mnogo več žensk neoženjenih in neomoženih, kakor kedaj poprej. Tista mesta dobrih hišnih tetk v prejšnjih vekih danes nikakor ne zadostujejo, da bi dajala takim samicam zavetja. Ob jednom današnji socialni red tudi veliki množici hčera nižjih in srednjih slojev ne dopušča več, da bi mirno v družini čakale na negotovega ženina. Družina ne more preživeti vseh svojih udov, dokler se hčere ne pomože in dokler sinovi

ne postanejo samostojni ter sami ne osnujejo novih družin. Kadar dorase najstara hči, odide za poslom izven hiše, da ne jemlje življenskih sredstev mlajšim, nedoraslim hčeram; ravno tako dela sin, oba prej ali slej, — kakoršne so že ravno gmotne razmere družine. V najboljšem slučaju jim ostaja domači dom pribežališče ali nekak pension, kjer spe in jedo.

Tako deluje na jedni strani sila, t. j. gmotni nedostatek, na drugi strani težnja po slobodnem razvitku, po višji inteligenci, da se počne ženstvo zavedati svojih občečloveških pravic in dolžnosti.

Ali je emancipacija ženstva potrebna?

Razvitek ženske emancipacije nam odgovarja na to vprašanje. Gibanje v tej smeri se ni pomanjšalo, nasprotno, zavladalo je polagoma deželo za deželo, sloj za slojem. Ako bi ideja ženske emancipacije ne izvirala iz dejanske potrebe, izginila bi bila že davno, ne pa slavila vsak dan novih zmag.

Emancipacija ženstva v gmotnem oziru je del socialnega vprašanja. Da si današnja žena v tolikem številu išče in mora iskati vsakdanjega kruha izven družine, je posledica socialnih razmer. Ako se torej pripozna, da je žena faktično primorana, vdeleževati se eksistenčnega boja, bilo bi samo naravno, da se ji dovoli, da si sama po svoji volji, svojih močeh in svoji nadarjenosti izbira orožje za ta boj, da se vdeležuje tega boja tam in v taki lastnosti, kakoršno si izvoli sama po svoji individualnosti. Ako nihče ne ovira moža, da postane kovač, inženir ali profesor, ravno tako je smešno in krivično, predpisavati ženi, katero mesto naj si izvoli ali katerega naj ne izvoli za svoj bodoči delokrog.

Zanikati dejstvo, da je žena v resnici primorana sama izven družine vstvarjati si existenco, — morejo le bedaki. Vsaj se je vendar morala zadnja delavka v tovarni, zadnja perica, natakarka in dninarka, hočeš-nočeš, postaviti na svoje noge, t. j. zapu-

stila ali izgubila je mesto v družini, bodisi kakor hči, bodisi kakor žena, — ali pa ta družina ni imela več sredstev za njeno vzdrževanje. Kakor hitro pa je delavka navezana na lastni zaslužek, — je postala samostojna ravno tako, kakor doktorica medicine.

Težnja ženskega spola po emancipaciji pa ne more izvirati in ne izvira le iz sile, t. j. iz gmotne bede, ona izvira tudi iz globokejših, manj materijalnih vzrokov. Moškim se primeroma podaja mnogo več priložnosti in možnosti v dosegu višje naobrazbe, ženski se zastavljajo kolikor mo-goče vsa pota do tega cilja. Ono malo naobrazbe, katera se v raznih internatih nudi ženski, ne le da ji ne pomaga najti pot k sebi, ne le da ji ne da nikakega temelja, na katerem bi se mogla njena lastna duševna individualnost neodvisno in zdravo razvijati v samostojen značaj; — ne, ona jo še docela pokvari, vcepi ji popolnoma napačne pojme o življenju, daja ji na pot kopo predsodkov, in žena, v kateri tudi taka vzgoja ni zadušila vseh klic višjega duševnega razvitka, se mora najprej z boji in naporom rešiti nepotrebne in škodljivega balasta, s katerim so skrbni vzgojitelji zvezali njeno voljo in ji omejlili zdravo razsojevanje. Nikakor ne trdim, da bi morda razna moška vzgojevališča in javni zavodi, kakor gimnazije in realke, plodonosnejše delovala na razvitek posameznih mladih mož. Ne, vse te institucije so več ali manj »Drillanstalten«, ne pa zavodi, ki bi pripomogli mladim gojencem do nekakih življenskih temeljev, do neke samostojne, globokejšje duševne naobrazbe. Vcepijo jim pač v glavo algebri in latinščino, nekaj zgodovine in zemljepisja, ali če gojenec sam ne pride do tega, da bi se sam odgojeval, če sam ne išče tiste boljše, duševne, prave vsebine v sebi in v vsem, kar ga obdaja, — vse svoje življenje ne postane drugo, nego slep automat, ki mirno in zadovoljno cap-

lja dalje v tropu sebi enakih, zadovoljen s seboj in svojo osodo. — In vendar se vsak moški neskončno laglje povspne do duševne svobode, nego ženska, kateri se ne da niti onih primitivnih naobraževalnih sredstev, kakor moškemu. Ženi je vsak svoboden korak boj; vsaka manifestacija njene svobodne individualitete, ki ni sankcionirana po starih tradicijah in naziranju mas, vzbuja vseobče ogorčenje. Njeno stremljenje po gmotni in duševni neodvisnosti se smeši, proglašja nenaravnim in nedopustnim.

Dejstvo, da se ženi, kljub vsemu kriku nazadnjaštva, vedno bolj odpirajo vrata v javnost, dejstvo, da sveži dih ljaj kulture sega tudi že do najintimnejših krogov družine, — in ne v pogibelj, ampak v blagoslov, — to dejstvo priča, da odgovarja žensko gibanje popolnoma napredku in potrebi časa.

Emancipacija ni protinaravna, ona ne odtuja ženske od prve in najsvetejše njene naloge, da bodi žena in mati, ne, ona jo pripravlja, da z zavestjo vrši delo, poverjeno ji po naravi, da se zaveda pomena svojega poklica, da ni samo roditeljica in dojilja svojih otrok, — nego da jim je mati, — vzgojiteljica, — prva, najboljša prijateljica za vse življenje. Emancipacija ne stremi za tem, da vzgoji nekak tretji spol, kateremu je mož samo konkurent o polni skledi, ne, emancipacija hoče postaviti ženo na višek duševne jakosti in intelligence, kakoršno ima mož, hoče podati možu zavedno družico, ki ž njim deluje za jednake cilje, ki ne visi na njem kakor težko breme in ga ne vleče vedno zopet doli nazaj v njen ozki, ničevni, sebični horizont. Emancipacija neče umetno kultivirati mase žensk, ki silijo venkaj iz družine in okupirajo sčasoma vsa mesta, ki so bila doslej izključni privilegij moža, — ne, ona zahteva svobodo za ženstvo v konkurenčnem boju, njeno enakopravnost v javnosti, — ne zato, da bi žena izpodri-

nila moža, ampak nasprotno, da olajša njegovo dosedajno breme.

Doslej je moral oče skrbeti za svoje odrasle hčere, potem brat, naposled mož. Žene so imele primeroma komodnejše in brezskrbnejše življenje, a žene nočejo več prejemati milosti od očeta, brata in moža, nočejo tratiti svojih moči samo v brisanju prahu, ali v igranju na klavir, ali v pletenju nogavic; sposobne so, da si same najdejo pot v življenje, da ne teže očeta in brata, in tudi ne soproga, v kolikor jim to dovoljuje njihova poznejša naloga kakor mati. Tako oče kakor brat in sprog ne bodo imeli več privilegijev pred njo samo radi svojega moškega spola, odločevala bo le dejanska individualna sposobnost, ne glede na spol. Ta sposobnost bo tudi edino odločevala ne samo v eksistenčnem boju, ampak tudi v mejsebojnim družabnem življenju, — žena mora postati enakopravna z možem, ona ne sme zavzemati nekakega manjšega, skromnejšega, ponižnejšega stališča v človeštvu, kakor njen drug — mož.

Počasi, ali gotovo se pripravlja ta preobrat v vseh kulturnih deželah. Prej nekdanj je žena veljala za nekaj nečistega; še v srednjem veku je zavzemala jako poniževalno mesto. Tudi cerkev sama jo je smatrala za nekaj nedovršenega, slabega, kljub velikemu Marijinemu kultu. Pri Židih in zlasti pri Mohamedanih je žena še danes globoko pod vrednostjo moža. Ali kultura napreduje, in tudi ženi se priznava človeštvo, jednaka vrednost z možem. V najnaprednejših državah se ji odpira pot do popolne enakopravnosti. Ženstvo samo se budi iz svoje tope brezbriznosti in zahteva svoje človeške pravice. Vsi resnično naobraženi, resnično svobodoumni možje se vesele tega gibanja. Ne more jim biti vse jedno, če inteligenca njihovih žen, mater in hčera rase. Le kratkovidneži se strašijo pred nekako domišljeno konkurenco, le bedaki se boje, da se žene odtujijo svojemu naravnemu poklicu, da zgubijo na lepoti in

milini svojega spola. Mogoče, da ta prehodna doba bojev zahteva, da razvijajo žene več energije, kakor je to njihovemu ženstvu v prid, da boj ženskih pionirjev za svojo gmotno in duševno neodvisnost zahteva danes toliko trdne, moške volje, da več ali manj upliva to tudi na značaj in obnašanje dotičnic, da zadobe nekaj trdega, rekla bi, brutalnega, kar inače ni v ženskem temperamentu. Ali to so malenkosti, ki se porazgube, kakor hitro se pride nekoliko dalje od začetka. Vsaj so tiste okorne figure raznih šaljevih listov — angleških in nemških »Frauenrechtleric« danes, hvala Bogu, že jako redke.

Ideja je zdrava, rodila se je iz faktične potrebe, in to ji zagotavlja napredek in končno zmago.

Ženska emancipacija je pri nas kljub temu, da je »Slovenka« nastopila že svoje peto leto, vendar še ravno toliko kakor v povojih. Manjka nam delujočih moči, ki bi znale pridobiti širše občinstvo za stvar, manjka nam, — kako naj rečem, — ženskih apostolov, ki bi budili naše ženstvo iz njegove otrplosti. Imamo svoj list, da, — ali pisana beseda vendar ne izda mnogo, trebalo bi drugačnih sredstev. O organizaciji slovenskega ženstva se govori že dolgo, — doslej še nimamo nikakoršnega praktičnega uspeha. In vendar bi veljalo početi, — skrajni čas je že za to. Ne smemo seveda za prvi hip pričakovati Bog zna česa, ali temelj je tudi že nekaj, in z agitacijo se gotovo sčasoma došežejo lepi uspehi. Samo s pomočjo organizacije je mogoče, da tudi pri nas zadobi ideja ženske emancipacije realno podlago. Saj za sedaj še nimamo tako velikih ciljev! Po mogočnosti pripomoči našemu ženstvu do vsaj nekoliko boljših eksistenčnih pogojev, s prirejanjem javnih predavanj buditi zanimanje za našo organizacijo v širšem občinstvu, z izdavanjem brošur širiti razumevanje ženske emancipacije in dobrih naprednih idej, — to bi se dalo doseči! Imamo list »Slovenko«, ki

bi naj bil forum, kjer bi se razpravljale želje in potrebe vseh slojev slovenskega ženstva, kjer bi se obelodanile krivičnosti nekaterih delodajalcev, nepravilnosti pri bolniških blagajnah, statistični podatki o razmerah posameznih stanovnih skupin i. t. d., i. t. d.

Na delo torej!

V NEBESA. KAZIMIR TETMAJER.

Po gorski ravani navkreber je šla Hanka, in veter je pihal tako močno, kakor da jo hoče zagnati v dolino. Bil je hud mraz; dasi je imela oblečena dva te-lovnika in razven tega še toplo ruto, pretresala ji je zima vse kosti. Snežni oblaki so se gromadili na nebu ter se valili naprej, a solnce jih je prodiralo kakor svinčen oklop, brez svita, brez življenja. Krog in krog je bila grozna samota, le veter je žvižgal in divjal čez gore, da ti je stiskalo srce; bilo je, kakor da rjove vsa Tatra.

In Hanka je šla in šla.

Ako bi jo kdo srečal, gotovo bi jo vprašal: »Čemu greš tjekaj, dekle, v gore, v to puščo, v to rjojenje vetrov? Tam ni več nobene žive duše, samo bleda groza se ti reži nasproti, smrt seka z zobmi, nezavest te zgrudi, in konec te bo. Kdo pa hodi koncem jeseni v gore? Obrni se, ali pa se nikdar ne vrneš več. Nikoli več ne boš gledala zelene livade in jasnega ovsenišča, ako pojdeš dalje. Mrzli veter te okameni, zamet te zasuje, orli in jastrebi raztrgajo tvoje mlado telo ter nataknejo njegove kose na ostre pečine. Čemu greš tjekaj, dekle?«

Tako bi jo izvestno vsakdor vprašal, kdor bi jo srečal, a nihče je ni mogel več srečati. Lovci divjih koz so bili že davno obesili svoje puške na steno, kajti divje koze niso bile vredne več niti metka; nobena človeška noga ni več blodila po gorah,

A Hanka, dasi je bilo krog in krog tako pusto, je bila zadovoljna, da je nihče ne vpraša, čemu tod hodi.

Kaj bi mu naj odgovorila? Zbežala je v gore pred svojo nesrečo, pred svojo sramoto . . . Kam? . . . Čemu? . . . Tega sama ni vedela, niti mislila ni na to. Šla je vedno naprej, samo da je šla, da bi prišla proč od ljudi, kolikor dalje mogoče.

Usodna ura se je bližala; ni bilo več možno prikrivati . . . Ni bila jedina, kateri se je to zgodilo, a nobene bi ne moglo hujše zadeti nego njo. Oče in mati sta je bila umrla, ne da bi ji kaj zapustila, kajti, kar sta imela, sta zapila; sorodniki, ki so bili bogati, niso hoteli poznati beračice, kakoršna je bila Hanka, in Vojtek Hronjec, ki ji je bil obljubil, da jo oženi, je dejal le: »Z Bogom«, ter se odpeljal v Ameriko. In Hanka je ostala sama in zapuščena v službi pri židu, ki jo je zaničeval in bi jo gotovo spodil. In potem? Kam bi se naj podala? Kaj bi naj počela? Umrla bi lakote, predno bi se okrepčala, in kdo bi potem vzel v službo mater z otrokom? Ko bi ljudje vsaj imeli kaj srca! Ko se je Soški Kozijarski isto zgodilo, ji nihče ni rekel niti besedice, ker je bila bogata; za njo pa so vsi kazali s prsti, ko so zapazili, kaj je bilo.

In vendar je tudi ona človek, tudi ona stvar božja, kakor vsi drugi.

Globoka obupanost se je polastila Hanke. Že prej ji je bilo tako težko na svetu, da je včasih mislila, da ne more več pretrpeti, in kako bi bilo še le sedaj! Ali naj bi z mosta skočila v globočino ali kaj? Šla je na most, a kedar je gledala v motno, zelenkasto, nepremično vodo, se ji je zdelo, da jo odbija neka nevidna pest, in tekla je, kakor da bi jo nekdo hotel zgrabiti za kito ter se silo zagnati v vodo.

Hotela je skočiti v vodnjak, a bilo je še groznejše, vrči se v to temno žrelo.

Tako se je morala sedaj pokoriti za to presrečno ljubezen, za to udanost brez

premisleka, za to brezmejno sladkost, od katere je bila srebalna liki od močne medice. Ni bilo prostora zanjo na zemlji, niti tolažbe.

Hanka se je bala usodne ure, žida, vseh ljudi, duhovnika, ki je s propovednice imenoval vse »zavržene« imenoma, jih zmerjal, da so gobave, ter prepovedoval vsako občevanje z njimi, kakor da so okužene; bala se je svoje nesreče in hude usode, ki jo je čakala, — morala se je nekam zariti.

Nekega dne, v nedeljo, proti poludne, vsedla se je Hanka na kup drv za gostilnico ter se razjokala. Tako bridko se je jokala, da so ji se solzami skoro stekle oči, potem se je zavila v ruto ter šla. Šla je naprej, v gore, šla je, ne da bi vedela kam, samo da je šla.

Pot k ribnikom ji je bil znan, kajti tam je nekdam pasla krave. Tjekaj se je obrnila. Na ravani je ležal sneg nad gledenj, a Hanka je šla dalje in dalje. Temne pastirske kočice so vstajale pred njo iz mraka. O, ljubi Bog, kako je bilo nekdam tukaj lepo! Kako veseli so bili tukaj, kako srčno so se smejali! Tudi Vojtek je pasel tu svojo živino, in v Hankino nesrečo sta se drug drugemu omilila. Tukaj sta pasla tudi Bronka in Micika z vodá. Časih so gnali krave daleč venkaj ter se vlegli v travo, z lici obrnjenimi proti solncu, in prepevali so, da se je daleč odmevalo. In solnce je sijalo tako jasno, da je bilo veselje gledati ga. Kamor si se krenil, povsodi so bile črne in rujave krave, od vseh strani je prihajalo zvonjenje njihovih zvončkov, in tam na vrhu so se svetile Vojtkove bele ovčice, in njih zvončki so zveneli, a Vojtek je sviral v piščalko in pel:

Saj ni mi težkó, saj ni mi lahkó,
Le k tebi je, dekle, predaleč mi pot.

In ona mu je odgovarjala:

Odpirati dan da imam v rokah moč,
Zaključila o poldne bi ljubo noč.

Tako sta prepevala preko daljave, da se je daleč razlegala jeka, in solnce je

sijalo tako svetlo, da se ga je veselila sleherna cvetka.

Ali kedar je stari Tomek v kolibi zasviral na citre in je Vojtek planil kvišku na ples! Ni bilo urnejšega plesalca od njega. Letel je nad zemljo, kakor da ima sokolove peroti na svojih z ličja pletenih čizmih. Vsa dekleta so ga hotela pojesti s svojimi očmi, a on je bil samo njen, bil je Hankin ljubček.

Ali kedar je padal dež kakor s potoka in so vsi sedeli okrog opazovalnice; Vojtek jo je prijel krog pasu ter jo pritiskil k sebi, in bilo ji je, kakor da ji mora srce skočiti iz prsij; kedar jo je poljubil, ji je postalo motno v očeh, ustnice se niso hotele odtrgati druge od drugih.

Ljubši ji je bil od zvezd, od solnca na nebu. Stari Tomek je brbljal svoje pripovedke, in sedeli so ob stolpu, drug tik drugega, ter poslušali.

Oj ti ljubi, vseмогоčni Bog, zdaj je vse to minilo kakor ponočna sanja! . . .

Minilo je, in nikdar se ne povrne . . . Bila je že davno mimo kolib, šla je dalje. Snel je bil vedno debelejši, in veter je pihal vedno huje, da je zastajala sapa v prsih. Na strani, tam daleč, so zletele mimo prestrašene srne, — ena, dve, pet jih je Hanka naštela.

Hitele so v daljino; temno so se risale njih sence ob snegu na soteski, potem so izginile. Nehote je Hanka krenila v isto smer ter šla dalje.

Moči so ji pojemale, in rudeče luči, kakor iskre, so ji skakljale pred očmi, s početka oddaljene, potem vedno bliže in vedno gosteje, liki krvavemu dežu. In zeblo jo je, kakor da ji je kdo obdal vse telo z debelim ledom. V glavi je čutila čudno šumenje, in v možganih jo je nekaj peklo.

Postala je. Krog in krog gore, bele planote, črne ostre pečine, s katerih je vihar odnesel sneg, tako visoke, kakor se ji niso nikdar zdele, nizko grmovje brinja, zamrznjeno, potopljeno v sneg, prepadi, v

katere je podil vihar cele kupe snega; na nebu solnce, kakor za svinčenim zastorom, brez svita, brez življenja. Strašna, votla pušča.

Hanka pa je šla naprej; ni več prav vedela, zakaj je zbežala iz vasi in da-li je tam doli vas. Nek mračen, nejasen čut jo je navadajal, kakor da sliši iz daljave zvonjenje in da poje župnik, prav kakor takrat o pogrebu matere, in včasih je zatulil vihar, kakor da bi zaječali vsi grobovi na pokopališču.

Hanka je čutila, da se ji šibijo kolena, v očeh ji je postalo temno kakor noč, in v glavi ji je vedno bolj šumelo in jo vedno bolj peklo. Potem se ji je zdelo, da se vse nad njo podira, da jo hoče zdrobiti: pečine, brinje in oblaki. Čutila je pritisk, težko breme na srcu in na rokah, kakor takrat, ko jo je v cerkvi pri sv. maši v čast Matere Božje rožnega venca gnječa ljudi skoro stisnila. Spomnila se je matere Božje s sinjim plaščem čez rame in z zlato krono na glavi. Hanka je takrat molila in mater Božjo prosila, kakor da bi čutila, da se ji bliža nesreča. Tudi zdaj bi rada molila k njej, a bila je tako daleč, in pod njo so se šibila kolena. Šepetala je le: »Češčena Marija, milosti si polna, Gospod je s Teboj....«

In zasvetila se je velika svetloba visoko nad planjavo. Hanka se je prestrašila.

»Kaj je pač to?«

A svetloba je rastla in bila je, kakor da je tkana iz sinjega neba in iz srebra, in bližala se ji je bolj in bolj. Hanka se je prestrašila, in v glavi ji je še močnejše zašumelo, kolena so se pripogibala pod njo, zbežati je hotela, a zdelo se ji je, da prihaja iz te svetlobe tih pa zelo sladke glas:

»Ne boj se!«

Hanka se je ustavila.

Zopet se je zaslišal glas:

»Pojdi!«

»Ka-am?« je šepetala Hanka.

Glas je odgovarjal :

»V nebesa.«

Hanka je postala pogumnejša ter vzdignila oči. In zagledala je mil obraz in oči kakor cvetlice. Nekaj podobno sinjemu plašču je plapolalo v svetlem krogu, in zgoraj, kakor da se je svetlikala zlata krona.

»Ali si ti, nebeška Devica?« je šepetala Hanka.

In zdelo se ji je, da jo je mati Božja vabila z roko ter šla pred njo. Nove moči so jo navdale, kolena se ji niso več šibila, šumenje v glavi je minilo, in mraza skoro ni čutila več. Tudi vihar je za hip zastal. Le solnce je svetilo vedno bolj megleno, brez vsega življenja.

Hanka je spočetka korakala brzo dalje, z novim pogumom v srcu, a kmalu so se ji noge zopet začele opotekati, rudeče lise so ji skakljale zopet pred očmi, v možganih je zopet zašumelo in omotica jo je napadla, da je komaj zamogla potegniti gležnje iz snega.

»Nebeška Devica, vsedla bi se rada.«

»Torej, vsedi se«, ji je odgovoril glas iz svetlega kroga.

Hanka se je vsedla pod velik kamen, naslonila se je s pleči nanj ter stegnila trudne noge pred se. Zdaj je začela svetloba pojmati, kopneti, dokler ni izginila docela. Zopet so jo krog in krog obdajale gore in prepadi in beli sneg in votla žalostna puščoba...

Vse to se je zlilo v divji, moten kaos pod svinčeno-sivim nebom.

»Sveta Devica, kje si?« je šepetala Hanka.

A nihče ji ni odgovoril; hotela je klicati, pa ni mogla. Imela je čut, kakor da ji leži na rokah in nogah težko kameenje. Groza ji je preletala telo, in nezavest ji je jemala dihanje, kakor da bi ji kdo sè silo zamašil ušesa in usta. Ničesar ni videla, ničesar ni mogla misliti, čutila je le, kako se je sneg bolj in bolj kopičil krog nje, da ji je že zametal noge, ji segal do

pasa ter ji začel pokrivati prsi. Bolj in bolj ji je postajalo toplo, in zadovoljna je bila zbog tega. V vzduhu je vladala čedalje večja tišina, in celo solnce se je prikazalo za hip ter posrebralo sneg.

Hanka je bulila nepremično pred se, čutila je, da se godi ž njo nekaj nenavadnega, kakor da ji otrpnevajo udje ter se polagoma spreminjajo v led. Vedno slabjša je bila, in neka zaspana trudnost se je je pollaščala. »Zaspati hočem«, si je mislila.

V tem se je vzdignil snežni vihar in je zatemnil zemljo, veter je zastokal ter divjal po gorah navzdol, kakor plaz, in podil pred seboj cele kupe snega, jih razprševal da so razletavali kakor perje divjega petelina, kadar ga orel zagrabi. Ostra zrnca ledu so rezala Hanko v obraz, zdaj je pomel veter ž nje ves sneg do pasa, zdaj jo je zopet zakril do ustnic. Gorka kri ji je zavrela z lic in vrata.

Za hip se je vsled bolečin zopet zavedla. »Tu umrem«, si je mislila in hotela se je v strahu svoje duše vzdigniti, a vse moči so jo zapustile, in v glavi ji je divje ropotalo. Slišala je rjojenje viharja, videla je gore, a čedalje nerazločnejše in slabejše.

In zopet se je zasvetil nad oblakom, skozi metež, svetli krog, a mnogo bledejši od poprej in že tik pri Hanki. Zdelo se ji je celo, da se je neka roka dotaknila njene roke. Odprla je oči in zagledala isto milo lice in isti cvetličji očesi, a vse je bilo mnogo bledejše od poprej. In zopet se ji je zdelo, da sliši isti sladki glas, ki ji je klical :

»Pojdi!«

»Kam?« je zašepetala Hanka.

»V nebesa! Podaj mi roko!« ji je klicala mati Božja.

In Hanka ji je podala roko ter šla...

SPOMENIK MOŽU. ZMAGOSLAVA. TRST.

Pet let je že, kar je zagledala »Slovenka« beli svet, a nihče se ni spomnil

moža, kateri si je stekel največ zaslug, da se je to zgodilo. Zaman sem čakala, da se vendar kdo spomni Frana Podgornika, biv. urednika in izdajatelja »Slovanskega sveta«. Bodi mi torej dovoljeno, da popravim zamudo, dasi ni lahko opisati upliva, ki ga je imel ta odlični rodoljub na probujenje našega ženstva.

Morda še Slovenci nismo imeli in še dolgo ne bomo imeli moža, ki bi tako pazno motril naše obče narodno in zlasti žensko vprašanje kakor Fran Podgornik. On je tako dalekoviden, da mu je jasna tudi naša bodočnost. Njegovo obzorje je tako široko, da mu zlahka ne ostane skritega ničesar. Podgornik je vedel, da, dokler se slovenska žena ne vzbudi, se nam ni nadejati boljših časov. Slovenska žena se je zdelo temu velikemu rodoljubu tudi rešiteljica našega tako zamotanega narodnega vprašanja.

Sè slastjo je vsprejemal vsaki spis iz ženske roke ter ga opilil toliko, da ga je mogel priobčiti v svojem listu. Pred mnogo leti — dobro se spominjam tega — poslala sem mu neki spis o ženi ter ga prosila, naj ga priobči. Sè strahom sem čakala, kaj mi odgovori v listnici uredništva, da-li sprejme moj prispevek, ali ga vrže v nenasitni uredniški koš. A kako sem se zavzela, ko sem vdobila mesto odgovora v listnici — urednikovo lastnoročno pismo, s katerim me je vspodbujal, naj nadaljujem zapričeto delo, naj opisujem ženske težnje in potrebe. Nočem navajati Podgornikovih laskavih besed; le toliko naj omenim, da se v njegovem pismu zrcali vzvišena ljubezen do slovenskega rodu in do prosvete.

Z veseljem sem ga ubogala. Hvaležna sem mu bila ne zato, ker je priobčil moj spis, pač pa za to, ker me je razumel. On je spoznal, česar drugi niso hoteli vedeti, da je javno delovanje slovenske žene potrebno. Drugim je bila takrat žena, ki se je bavila tudi samo z narodnim vprašanjem, nekako strašilo. Slovenski ženi so

bile meje mišljenja in čustvovanja ozko odmerjene, a gorje ji, ako bi jih prestopila. Naravno torej, da se je vsaka boječa žena ustrašila javnosti. Le sem in tje je kakšna trepetajé pogledala izza onih mej, katere so ji začrtali možki. Delokrog žene bi naj bil: kuhinja, spalnica otrok; včasih smo imeli tudi kakšno, ki je znala tolči na klavir ter lomiti nemščino in nekaj francoščine. To je bila vsa omika slovenske žene. Podgornik pa, kakor tudi blagopokojni profesor Celestin, je izprevidel, da tako ne sme biti nadalje. Ta dva moža sta se trudila, da odpreta v tem oziru slovenskemu razumništvu oči, da dokažeta, kako je žena v javnem delovanju, pred vsem v narodnem, ravno tako potrebna kakor možki. Podgornik je vedel, da je obstanek našega naroda odvisen od tega, da se vzbudi slovensko ženo. Ako se to ne zgodi, mora naš narod poginiti. Odločno in nevstrašeno je ta mož, kakor nihče drug, branil ženo in njene pravice, dočim je drugim možem bila takrat žena, ki se je zanimala za naše narodne težnje, bitje, kateremu v glavi ni vse v redu, bitje, ki zasluži le posmeh in pomilovanje. Podgornik pa ni sodil tako. On je spoštoval zavedno in razumno ženo. Njemu je bila neka veličastna prikazen.

Ako je naletel na tako ženo, vzbudjaval jo je, da naj dela, da naj piše; dokler ga dotičnica ni ubogala. Po vsej pravici smemo torej reči: on je bil nekak učitelj naših pisateljic in pesnikinj. Njegov list »Slovanski Svet« je bil šola vadnica, kjer so se naše sedanje sotrudnice »Slovenke« vadile ter pripravljale na pisateljevanje.

Dopisovala sva si redno; dajal mi je nasvete za to in ono, za kar sem mu seveda bila hvaležna. Njegova pisma hranim kakor dragocenost; iz njih je razviden razvitek in napredek naših žen, a ker se tesno dotikajo moje osebe, ne morem jih objaviti. Žal mi je, ker tega ne morem storiti. Iz teh pisem bi slovenski narod razvidel,

kako udano Fran Podgornik ljubi svojo domovino. Razvidel bi, kako malo je čislal moža, ki je zaslužil obče spoštovanje in zanimanje. Razvidele bi naše žene iz teh pisem, kako je cenil ženo, kako se je zanimal za njeno prosveto, kako je izpodbujal in navduševal isto, da naj bode rodoljubka ter naj dela tudi za svoj rod.

V nekem pismu sem mu omenila, da naj bi izdajal posebno prilogo »Slovanskemu Svetu« in da bi v tej prilogi naj imele prostor zamo ženske, kjer bi se vežbale in urile v pisateljstvu. Mož je bil vsled tega ves srečen; z veseljem je obljubil. Res je izšla posebna priloga »Slovenskega Sveta«, posvečena samo našemu ženstvu.

V tej prilogi so se naše žene urile, ter pripravljale, da stopijo med svet kot pisateljice in pesnikinje slovenske. Priloga »Slovenskega Sveta« bila jim je šola pripravnica, in iz iste so stopile kot pisateljice.

Lahko torej rečem, da ima Podgornik največ zaslug za probujenje naših žen. On je prvi uvidel potrebo, da tudi žena mora svoje čute izliti na papir, da spoznamo njene misli in težnje. On je bil prvi, ki je ženo vzpodbujal, naj javno deluje za probujanje naroda. On je bil prvi, kateri je svetoval ženi, naj razširi svoje obzorje izven kuhinjskih mej. Učil jo je, naj se zaveda ne samo, da je žena in mati, pač pa da je tudi rodoljubkinja in človek. Človek, kateri sme in mora misliti. Svetoval je ženi, naj usposoblja svoje duševne zmožnosti v blagor naroda in človeštva. Le žal, da ga slovenske žene niso popolnoma umele, da se niso zavedale, da je Bog ženi poveril veliko in važno nalogo, katero je dolžna izvrševati v blagor domovine in človeštva.

Nekatere žene so ga umele, in to je zadostovalo, da so se zavedle, da si morajo vstvariti lastno glasilo, kjer bodo izražale svoje misli in težnje. Ustanovile so si prvi ženski list slovenski, kateremu so dale ime: »Slovenka.« Lepo število sotrudnic nam priča, da nasveti Podgorni-

kovi niso padli na nerodnitna tla. Kadar se »Slovenka« popne do one višine, katera ji pripada med slovenskim ženstvom, se bodo hvaležno spominjale svojega duševnega očeta Frana Podgornika.

Da ga naše čitateljice bolj spoznajo, naj še omenim nekoliko črtic, ki kažejo značaj tega moža.

Skromnost njegova presega vse meje. Ko sem bila nekoč slučajno v Trstu, posetila sem ga. Ali kako sem se začudila, ko sem imela pred seboj učenega moža, a na njegovi osebi se je zrcalila samo ponižnost in skromnost. Ko sem se mu predstavila, prijel me je za roko, ter me z veseljem vedel v svojo pisarno. Vse je hotel vedeti, in morala sem mu na dolgo in široko razlagati svoje nazore o ženi.

Pritrjeval mi je, in morala sem obljubiti, da bodem pisala o ženi. Le žal, da mi družinska opravila niso dovolila, da bi bila povsem ustregla vrlemu možu.

Naj mi oprostí blagi mož, da navedem še nekaj vrstic iz njegovega pisma. Unela se je bila polemika med »Slovanskim Svetom« in »Dom in Svetom«. Pisala sem mu o tej priliki, da naj vendar prepereči to neprijetno in škodljivo polemiko, ker blagi dr. Lampe je vendar plemenit duhovnik in uzoren rodoljub. Odpisal mi je na to:

»Kar se tiče zadeve z dr. Lampetom, prišel sem jaz nepričakovano v to. Da bi ustregel posebnemu znamenitemu dopisniku, sprejel sem dopis, dasi ni spadal v naš list. Nekoliko sem ga še celo ogledil... Žal mi je, da je tako prišlo, ker je dr. Lampe uzoren svečenik in rodoljub, kakor je razvidno tudi iz njegovega delovanja. Blagi mož ima težko stališče, ker se mora boriti med sedanjim znanjem in tem, kar ima pred seboj kot svečenik!« — Tako je pisal Podgornik o svojem nasprotniku dr. Lampetu. To dovolj označuje blago nprav njegovo.

Tudi kakor politik je Podgornik znamenita prikazen. Še sedaj se naši politiki

opirajo na njegovo globoko znanje in poznavanje zgodovine in razmer. In vendar je moral umrti »Slovanski Svet« in sicer radi nemarnosti naročnikov. »Škoda, ker se je krog njega zbirala sama inteligenca, katera je hotela čistiti naše tako okuženo ozračje«, tožil mi je v nekem pismu, ko mi je naznanil, da bode list moral prenehati. Med drugim je rekel: »Slovenec list ne ugaja, ker so postali prepovršni, in ker je le malo zaresno mislečih rodoljubov. Postalo je vse bolj plitvo, lahkoživo, lahkomišelnost; zato jaz tudi pravega veselja nimam več za nadaljevanje o takih razmerah. Preveč sem škodoval sebi in družini svoji. Rad bi pa še deloval, ker sem se upregel v slovanske stvari in občo politiko. Tudi preveč ljubim svojo nesrečno domovino, da bi mogel mirovati.«

In vendar je umolknil mož, dasi ga sedaj potrebujemo več, kakor kedaj poprej. — Umolknil je radi naše nemarnosti. Umolknil je, ker ga nismo razumeli, ker ga nismo mogli razumeti.

Zdaj mož s krvavečim srcem gleda naš boj, — gleda, kako se koljemo med seboj, ker ga nismo ubogali. Žrtvoval je vse za domovino: svojo mladost, svojo bodočnost, celo obstanek svoj. Žrtvoval je celo družino svojo, samo da bi osrečil domovino, a ta ga ni razumela. Pustila ga je, da je šel na tuje. Mož, s katerim bi se bili drugorodci ponašali, mora se takorekoč boriti za obstanek lastne družine. Je li to prav?

Kam smo zagazili, da ne vidimo drugega, nego sovražnika na lastnem bratu! Brusimo si orožje, kako bi bolj ranili tega brata svojega, ker se popolnoma ne strinja z nami, da-si nas ljubi, — globoko smo zabredli! Vrnimo se, poslušajmo može, ki so vse žrtvovali za blaginjo naroda! Pokličimo te može na čelo javnega delovanja. Ubogajmo jih, ako hočemo biti srečni.

Blagi Podgornik pa mi naj oprost, da sem skromno njegovo osebo naslikala brez

njegovega dovoljenja. Čeprav so v tem razburjenju in bratskem klanju pozabili na njegove zasluge, ni jih pozabila ona, ki pozna Podgornikove zasluge za narod. Ta narod mu postavi spomenik, a še le takrat, kedar bode že srečen v miru počival. Jaz mu ga pa postavljam s tem skromnim spisom.

ODPRTO PISMO. IVAN PODLESNIK. LJUBLJANA.

Gospo Ani.

Ana, Ti si postala čudovita ženska in jaz te Te naravnost občudujem. Odkod ta hladni razum? Odkod ta skrb za-me?

— Kedaj storiš konec takemu življenju? Kedaj zapustiš to pot?

Tako me vprašaš Ti?

— Kedaj storiš konec takemu življenju?

Ana, nevem. Morda kmalu. Ne boj se za me, in če se me sramuješ, me pozabi, ko Te skušam pozabiti jaz. Slišal sem, da postaja Tvoj mož slab, da se mu bliža konec. Prosim Te, streži mu, ljubi ga, da popraviš greh, ki si ga storila nad njim... Včasi se Te še spominjam, in solze mi stopajo v oči pri teh spominih. To so solze kesanja in srama! Ti pa, ki si bila vzrok temu življenju, vprašuješ: — Kedaj storiš konec? Ah, Ana v mojem vrtu cvete še toliko rož, še toliko cvetja čaka življenja, listi na drevju še ne rumene, solnce še ni zašlo — pomlad je!

Pri Vas vlada zima, gospa Ana.

Vem, da bo prišla tudi v moj vrt taka zima; odpadlo bo listje, cvetje se vsuje: — jaz pa si bom tresel pepela na glavo, trkal se bom na prsi.

— Prepozno!

Kjer so cvele prej rože, ležal bo potem visok sneg. — Vse to vem in vendar se ne trudim niti najmanj, da bi preprečil to katastrofo.

ŽENA IN POLITIKA. ROK DROFENIK. GORICA.

Gospa Ana, v moji miznici leži nov revolver!

Naš dom razpada. Moj oče hodi z resnim obrazom po hiši, in moja mati prižiga olje pred svete podobe... Ti bi se me sramovala, če bi me videla. Za vrat si pripenjam oguljene kravate, nosim papirnate ovratnike in raztrgane manšete. Moja obleka je blatna.

Nad nami vise črni oblaki.

V mojem vrtu pa sije solnce.

Ana, kako lepo je v mojem vrtu!

Nekdaj sem Te hotel peljati v to sveetišče, toda Ti nisi hotela. Prav je, da nisi hotela, oskrunila bi ga, jaz bi Te sovražil, tako Te pa samo pomilujem. Misliš, da sem Te kedaj ljubil. Ah, ne! Ljubil sem samo Tvoj interesantni obraz, Tvoje dragocene obleke in parfum Tvojega telesa. Tvoje duše nisem ljubil. Ti sploh nisi imela duše, ker drugače ne bi umorila svojega sivega moža in meni ne bi oskrunila življenja.

Danes me vprašuješ, kedaj storim konec?

Kmalu, Ana!

Čez ograjo mojega vrta gleda strašna pošast — hladni razum. Njegov obraz je poraščen z dolgo sivo brado, njegove oči pa so podobne zaprašnim globusom... Še malo časa in preskočil bo ograjo, popteljal z neusmiljeno roko vse cvetje in prepodil iz njega solnce. Prišla bo zima v moj vrt, sneg bo ležal na njem, po zmrzlih potih pa se bo sprehajal hladni razum z mrzlo logiko...

Ana, se spominjaš tistih ur, ko sva sedela v moji sobi pri polnih časah in se smejala grbi Tvojega bogatega moža!

Strašni so ti spomini, gospa Ana!

Vse je minulo! Tvoj mož se bori s smrtjo, Ti mi pišeš tendicijozna pisma in me vprašuješ: — Kedaj storiš konec takemu življenju?

Pod mojim oknom teče globoka voda, in v moji miznici leži nov revolver.

Da žene o politiki ničesar ne umejo in da jim tudi ni treba ničesar umeti, to lahko vsak dan slišijo. Politika je privilegij moških, in punktum!

Oglejmo si stvar nekoliko поблиže.

O zadnjih volitvah so vse stranke apelirale tudi na žene, naj vplivajo na moške, da bodo volili »prave« moške v državni zbor. Povdarjalo se je, da žene lahko mnogo store, da pride »pravična« stvar, (za katero se slučajno potegujejo dotične stranke), do prave veljave, in da je torej dolžnost žen, da vsaka k temu kolikor toliko pripomore. Raz javnih tribun, raz lec se je tako govorilo in tudi v spovednicah se je bajé o tem šepetalo...

Redko pa je prišlo komur na misel, da ženske niso samo za to na svetu, da bi pomagale moškimi kandidatom do zmage, nego da, ako se hočejo odpraviti sedanje nezdrave socijalne razmere, je nujno potrebno, da se podelijo tudi ženam iste politične pravice kakor moškimi.

Koliko protislovje! Žena bodi političen agitator, dočim se ji naravnost brezvestno odreka pravo, da bi sodelovala v zakonodaji. Res da so se naše žene doslej malo zanimale za javno življenje, ali tega niso krive one, nego napačna vzgoja, ki ne pripusti, da bi bila žena ravnopravna z možem.

V svoji znameniti knjigi »Žena in socijalizem«*) piše Avgust Bebel o tem predmetu nekako tako-le:

»V trenutku, ko žene dosežejo ednake pravice z možmi oživela bode v njih tudi zavest dolžnosti. Ko bodo pozvane oddati svoje glasove, vprašale se bodo: zakaj? za koga? S tem trenutkom nastane cela vrsta vprašanj med možem in ženo, ki njunemu medsebojnemu razmerju pač

*) Die Frau und der Socialismus. Stuttgart, 25. natis.

ne bodo škodovala, nego narobe le koristila. Naravno je, da se poučena žena obrne za pojasnila do poučenejšega moža. Temu bo sledila menjava idej in medsebojno poučenje, kakor je bilo do takrat v navadi mej možem in ženo le v najredkejših slučajih. To bode njenemu življenju dalo novo mikavnost. Nesrečni razloček v omiki in razumu med obema spoloma, ki je tolikrat vzrok premnogih zakonskih preprirov, ker spravlja moža v spor z različnimi njegovimi dolžnostmi in škoduje občenemu blagostanju — se poravnata bolj in bolj. Mesto da bi ga ovirala, dobi mož v ednakomisleči ženi polpornico; ako se radi svojih dolžnosti ne bode mogla sama udeleževati dela v javnosti, bode bodrila moža, da stori svojo dolžnost. Odobravalna bode, da se del dohodka porabi za kakšen časnik, za agitacijske namene, ker časnik tudi njej služi v pouk in zabavo in ker bo umela, da je treba žrtev, s katerimi se pribori, kar manjka njej, možu in otrokom, t. j. človeka vredno življenje. Ravno nasprotno se dosega s tem, kar trdijo kratkovidneži ali sovražniki občnega blaga, ki temelji na popolni ednakopravnosti vseh! In to razmerje med obema spoloma se olepša v isti meri, kakor bodo družabne naprave moža in ženo oproščale materijelnih skrbi in neznosnih delavnih bremen. Vaja in vzgoja pomoreta tu kakor v vseh družih slučajih naprej. Ako ne pojdem v vodo, se nikoli ne naučim plavati, ako se ne naučim in ne vadim nobenega tujega jezika, ne bodem ga nikoli mogel govoriti. To se vsakemu zdi naravno, toda mnogo njih ne ume, da to velja tudi za državne in družabne odnose. So li naše žene nezmožnejše nego mnogo nižji zamorci, katerim se je v Južni Ameriki priznala popolna politična ednakopravnost? In naj ima duševno visoko stoječa žena manj pravic, kakor najsurrovejši, najmanj izobražen človek, in sicer samo za to, ker je slučajno prišel kot možki na svet? Sin ima več

pravic kakor mati, od katere je morda podedoval najboljših lastnosti, ki so ga privedle do tega, kar je. Čudno zares!»

Tako sodijo o ženskem gibanju na Nemškem, dočim pri nas nekaterniki za žensko gibanje nimajo družega razuma, kakor da ga zaničljivo imenujejo — »reklamamo za ženske«. Sapienti sat! Pred takimi argumenti moramo seveda kapitulirati!

Kolika ovira je nepoučena in nazadnjaška žena svojemu omikanemu možu, ki se zanima za politiko in hoče sodelovati v javnem življenju, ve vsakdor, ki ima takšno ženo. Žena se ne more ogrevati za politične nazore svojega moža, ker so ji največkrat popolnoma tuji. Tega so večinoma krivi možki sami. Ako žena povpraša moža o tem ali onem, dobi navadno v odgovor: »Ti tega ne umeješ!« To poniževanje rodi mnogo preprirov v obitelji. Žena meni, da ji politika moža odtuja, ker namesto da bi zvečer ostal doma, hodi na shode, k sejam, v klub itd. Ker žena torej ne more vedeti, da je dandanes vsakemu nujno potrebno, da se udeležuje javnega življenja, ovira moža na vsem tem, kolikor največ more.

Vse drugače bi bilo, ako bi se pustilo tudi ženskam sodelovati v javnih stvarih, kakor je to v Ameriki, na Angležkem in v drugih državah običajno.

»Žena, ki rodi otroke, služi splošnemu blagostanju ravno tako, kakor možki, ki s svojim življenjem brani deželo in ognjišče pred sovražnikom. Življenje žene je v nevarnosti v vsakem slučaju materinstva; vse naše matere so o našem porodu zrle smrti v obraz in mnogo jih je zapadlo smrti. Število žen, ki umro vsled posledic poroda ali ki za temi hirajo, je večje nego število možkih, ki padejo ali se ranijo na bojnem polju — pravi Bebel v prej navedeni knjigi.*)

*) Str. 283.

Pomanjkanje vsem pravične zakonodaje, predsodki merodajnih činiteljev, ki se ne umejo prilagoditi teku časa, pred vsem pa socialno zlo, ki loči uboge in bogate, nizke in visoke, modre in priproste, ki ne pripušča, da bi se človeški rod razvijal po naravnih zakonih, nego da životari v največjih abnormalnostih — sili bolj in bolj, da se vsi potezamo za to, da se to zlo kolikor toliko izkorenini ali za sedaj vsaj omeji. K temu je potrebno da sodeluje i žena, ki naj bode možu v podporo, ne pa v oviro.

Dajte si dopovedati: Mi nočemo samo gizdavih, koketnih marijonet, tudi ne samo udanih sužinj, hočemo pa pametnih, izobraženih, razumnih žen, ki nam bodo i s svetom i s pomočjo kot zveste tovarišice in prijateljice stale na strani v vseh fazah boja za obstanek in za politične pravice!

SLOVANSKA POLITIČNA TRAGEDIJA.*) STEPAN RADIĆ.

(Razmišljanja po smrti Svetozara Miletića in Milana Obrenovića.)

Nekoliko dni eden od drugega sta umrla dva bivša srbska kralja: kralj srbskih duš, Svetozar Miletić, in vladar dela srbskih podložnikov, Milan Obrenović. Eden je ugasnil kakor sveča v oltarju, izdahnivši svojo plemenito dušo v rodbinskem ognjišču, sredi svojih najdražjih, med kojimi je tudi njegov triletni unuk, mali Svetozar Miletić. Drugi je izginil kakor jokey na dirki, pregnan od lastnih zločinov iz svoje domovine, obdan od tujih obrazov in obtežen s strahom za bodočnost tega, čemur je baje posvetil celo svoje življenje — za zagotovljenje svoje dinastije.

*) Iz »Slovansega Prehleda« III. št. 6. poslovenil El.

Neposredna okoliščina, v kateri sta na zemlji prestala živeti oba ta znamenita Srba, se torej ne ujema v ničem. A kako si je za to podobno njih kraljestvo!

V dušah srbskih, v bivšem kraljestvu Miletićevem, ni več svetlih idealov, ali so zakaljeni, ni trdne vere v narodno bodočnost, dá, ni niti elementarne narodne zavesti in narodnega ponosa: ljubezni k narodnemu jeziku in volje, braniti svoje pravo vsaj z besedo. Sprehodimo se po bivši srbski vojvodini — trajajoči od 18. listopada 1849. do 27. decembra 1860. — in tu se prepričamo, da hodimo po nastajajočem slovanskem pokopališču, podobnem onemu od Visle čez Odro in Labo do otoka rujanskega. Pogin baltiških Slovanov opravičujemo s tem, da so ostali pogani, ko se je okoli njih povsod svetil krvavi križ in krščanski meč. Kako pa opravičimo nagli in nezaslišani propad političnega pomena Srbov na Ogrskem? Morebiti bomo vsega krivili Madžare ali kar tako stokali nad nesrečno usodo slovansko? In vendar bi nam eno dejstvo iz življenja največjega srbskega politika razsvetlilo vse. Umrl je čitajoč rimske klasike in politične dnevnikarje — peštanske in dunajske.

Med podložniki Srbskega, tega nekdanjega kraljestva Milanovega, vlada popolna negotovost, kaj bode jutri, kaka premena in kak nov prevrat pride iz Belgrada. Tako so pogosto tisti, ki so zaran bili ministri, večer stokali v okovah, tako da si naravnost nikdo ni svest niti elementarne svoje svobode. Med takimi okoliščinami ljudje skrivajo ne le zlate zaklade, ampak tudi boljše svoje duševne strani, in vsak se več ali manj trudi ravnati po sramotni prislovcici, ki ne služi v čast narodu, kateri jo je izmislil: Kdor hče z volkovi žiti, mora z njimi viti.

Dokler je turški polmesec z medlim svojim svitom le večal grobno tihoto na Balkanu, smo se neprestano pritoževali

radi azijskih osmanskih tolp, in vzrok vsemu smo gledali v divjem gospodstvu turškem. Koga bomo danes krivili tega, da imamo na Balkanu namesto dveh Piemontov, o kojih smo sanjali, zdaj dvoje Neapolsko? ... A zato smo si vsi ugajali v krasoti Milanovi in pričakovali narodnega spasa od ruskih milijonov njegove besarabske neveste.

* * *
Kadar čitamo životopis Miletičev in Milanov, zgrozimo se naravnost nad dezorganizacijo južnega slovanstva in nad enostransko, vseskozi tujo odgojo prvih njega sinov.

Miletič je obiskoval najprej nemško elementarno šolo, pozneje je študiral v Požunu in v Pešti. Pravo je končal na Dunaju, tedaj popolnoma nemškem, in to kot štipendist najbolj narodnega srbskega kneza Mihajla. Tu je bil l. 1854. promoviran za doktorja prava. Kot temeljit znanec nemškega jezika in nemških zakonov si je stekel velik ugled pri srbski inteligenci in je zaslužil kot advokat. Niti za svojega bivanja na Dunaju, niti pozneje, ko je postal župan v Novom sadu, ni Miletič popolnil svoje politične naobrazbe in ni popravil svojih predsodkov o Avstriji, kjer zanj takorekoč ni bilo Čehov, Poljakov, Rusinov in Slovencev. Zato je temeljna njegova ideja, s katero je vstopil v javno življenje, bila: pomiriti se z Madžari in jim z vsemi sredstvi pomoči, da bi za vselej onemogočili avstrijski absolutizem na Ogrskem. Tudi pozneje, ko po vojski l. 1866. ni bilo več nevarnosti, da i Ogrri postanejo del nemške države in ko je nemško-madžarska pogodba iz l. 1867. v svojem dualitičnem sestavu pokazala pravo bistvo svojih germanizirajočih in madžarizirajočih načrtov, tudi tedaj je Miletič vztrajal pri usodnem načelu, da naj Srbi pomagajo kolikor možno največji neodvisnosti Ogrske, zato je tudi deloval v družbi s krajno madžarsko levico.

Z germanizacijo se je srečno spravil in z nemškim jezikom branil svoje klijente, z madžarskimi košutovci je deloval in z madžarsko besedo zagovarjal popolno neodvisnost Ogrske, a za to v Hrvatski ni mogel prenesti latinskega pisma istega jezika in se mu je zdelo potrebno tako ostro pretestirati proti baronu Rauchu, preganjajočemu cirilico, da je zato od tega kratkovidnega hrvatskega politika bil obsojen na enoletno ječo, katero je zares tudi pretrpel od 6. vinotoka 1870. do 8. vinotoka 1871. — Za svojo udanost ogrski, tedaj že madžarski državi, zato, da ga nič ni motilo, če bi tudi Hrvatska postala del Ogrske, zato, da je edina njegova politična težnja bila, oddeliti od Hrvatske Srem (vzhodni del Slavonije) in iz njega, iz Bačke in iz Banata stvariti srbsko vojvodino v najtesnejši zvezi z Ogrsko in brez katerekoli posebne spojitve s Hrvatsko, je bil poplačan s tem, da so ga 5. junija 1876. odvedli v noči, proti poslanski imuniteti, v Pešt in dne 18. prosinca obsodili kot veleizdajico na pet let težke ječe, dasi je sam Deak o njem pravil, da je bil sicer ognjevit Srb (vérmes szerb), a zato tudi dober domoljub (jó hazafi), seveda madžarski, in ta izrek Srbi še dandanes rabijo. Miletič je bil zaprt od začetka julija l. 1876. do konca listopada 1879., a ko so ga izpustili v Vacovu iz ječe, je bil ne le telesno, ampak tudi duševno zlomljen, tako da je takrat prestal politično delovati in je živel pozneje samo kot grozen memento svojim političnim prijateljem, ki pa so kljub temu nadalje hodili po njegovih političnih sledovih ter privedli Srbe v tej državi tja, kamor je Anton Starčević, posrečeni učeneč iste madžarske politične šole, privedel Hrvate.

* * *
Isti najbolj narodni knez, ki je Miletiču dal štipendijo za na Dunaj, je poslal svojega sinovca v odgojo v Pariz, kajti mislil je baje z njim provesti velike reči.

V Parizu je tedaj vladala anarhija, politična in moralna, za vlade slabotnega in omahljivega Napoleona III. Ko bi naposled v Parizu in v Franciji bile še tako zdrave razmere, odgoja v internatu bi se končala kakor povsod drugod pred vsem z neukrotljivo željo po svobodi in po telesnih užitkih. Silno zdravje in predčasna moč (Milanu je bilo komaj 14 let, ko je 2. julija 1868. bil proglašen naslednikom umorjenega kneza Mihajla), dalje regenti, preskrbni zato, da bi se mladenič ne dolgočasil, so prispevali k temu, da je Milan začel izvajati zares velike reči, pa v drugem smislu, nego si je mislil to njegov stric.

Francozki je govoril boljše nego srbski, srbskih razmer ni poznal in se nikoli ni z njimi seznanil. Brž se je nasitil užitkov, katere mu je mogla podati »skrita kneževina«, zato so se že od početka vsi njegovi počutki javili z enim izrazom, z izrazom nezmernega, neizrečnega dolgočasje. In tako je Milan, postavši kralj, porabil svoj naslov poglavitno k temu, da bi z leskom kraljeve krone k svoji mogočni osebi privezal kar največje število velikomestnih »zvezdičk«, nikakor se ne žalostech nad tem, da so te »zvezdičke« jemale premnogo sijaja nele njegovi kraljevi kroni, ampak tudi srbskemu, jedva vzešlemu solncu svobode in neodvisnosti.

Pri Milanu telesni užitek ni bil samo ena stran njegovega značaja, marveč se je v njem celo njegovo življenje izčrpavalo. Šel je v tem tako daleč, da je sistematično kazil tudi mlade Srbe v Parizu, priporočujoč jim, da bi bili pošteno »veseli«, da jajoč jim celo tudi sredstva k temu, da bi »uživali« svojo mladost. A po vsem tem se je še pritoževal, da na Srbskem ni značajnih in zmognih ljudi, niti ni tajil pred peštanskimi in dunajskimi svojimi prijatelji svojega prepričanja, da se Srbskemu ne posreči biti izcela samostalna in neodvisna država in da srbski narod ne more podati

nobenega dokaza resnične sile in trajnega napredka. Nezmerno dolgočasje tedaj v lastnem kraljestvu in popolna nezaupnost v lastni narod sta bila nagib vseh Milanovih činov in zločinov, a vzrok jim tiči v tem, da niti najmanje ni poznal srbskega naroda, da se niti za trenotek ni zanimal za mogočno in tako plodno slovansko življenje.

Kako kratkovidni so torej vsi, kateri radi neuspehov politike Miletičeve in zlih nakan Milanovih krivijo neutrjenost slovanskega značaja, neugodno situacijo srbskega ljudstva. Vedno je v advokatu Miletiću deloval Nemeč, in v Miletiću politiku odzival se je z največjo silo madžarski gojenec, medtem ko razkošnost Milanova, rodbinski njegovi prepiri in despotične njegove navade nimajo nič skupnega s čilim, a zdravim veseljem slovanskim, z dobrimi nravi prave slovanske rodbine in z resničnim slovanskim pojmovanjem bodisi politične svobode ali socialne pravičnosti in družabne harmonije v obče.

Najbolj kriva pa je trditev, da je srbsko ljudstvo zakrivilo poraz politike Miletičeve in sramoto ljubovoljnosti Milanove. Spomnimo se le izvolitve Miletičeve l. 1881. Bil je to po njegovi vrnitvi iz ječe. Madžarski vladi je bilo tedaj mnogo do tega, da bi Miletić ne bil izvoljen in da bi Srbi s tem ne protestovali zoper njegovo obsodbo. Miletić je kandidoval v Titelu (nasproti Šlankamenu, med Tiso in Donavo.) Tisa se je ravno bila razlila in poplavila volilni okraj titelski. Volilci so se morali na mnogih mestih prevažati, uradi pa so odstranili t. zv. prevozne mostove in za gotovo računali, da so preprečili izvolitev vladi tako neljubega kandidata. A srbski volilci so skakali v vodo, preplavali jo in prišli k volitvam, kjer je Miletić tudi zares zmagal.

Prav tako navdušeno in požrtvovalno je šlo srbsko ljudstvo v boj proti Turkom,

ko se je Milan l. 1876. sporazumel z zadnjim črnogorskim knezom, da bi vendar že enkrat osvobodila celi srbski narod od osmanskega jarma. Milan pa je poslušal glas naroda le na videz, ostajajoč v svoji duši pri onih, brez katerih mu življenje ni bilo nič in radi katerih je pravil prof. Neusserju: »Zelo žalostno je, ko mora človek umreti v 47. letu«. V njegovem taboru je bil namreč cel harem, kar je baje nemalo tešilo tudi njegove ruske pomočnike. In tako je platilo srbsko ljudstvo drago te veselice s popolnim porazom pri Aleksincu skoncem avgusta l. 1876.

Enkrat pa je srbska vojska res nerada šla v boj: to je bilo l. 1886., ko se je Milan bavil z načrtom, svariti Veliko Srbsko na račun Bolgarske, prav tako kakor Miletiču ni bilo proti misli, posvetiti svoje življenje vojvodini, koje glavna moč — če se more tu o moči govoriti — bi bila v Sremu, od Hrvatske odtrganem. A srbskemu ljudstvu je to le v čast, da se ni navdušilo za bratomorno vojsko.

* * *
Svetozar Miletić — podobno kakor Anton Starčević — je tipičen pojav politike na tleh domačih, politike, katera se doma prepira in slovanstvo cepi, dočim se s protivnikom neprestano spravlja in njega organizacijo občuduje; ki proti svojim najbližjim brani stališče »nespravljivosti načel«, medtem ko proti narodnim protivnikom naglaša taktiko humanitetno, evropsko; ki se kakor polž zapira svetu slovanškemu, a za to kakor metulj leta po svetu tujem, kjer praviloma gleda le prav sijajno svetlobo, ob kateri si spali krila; ki svetovno centralizacijo pozna le v smeri proti Benetkam, Hamburgu, Dunaju, Pešti, Parizu; ki se nezmerno baha — a le baha — »z materjo Prago; jagelonskim Krakovom, belo Ljubljano, belim Zagrebom itd., a se brž cinično nasmeje, ko se ji reče, da bi Krakov ne smel tako ponosno zameitati roke Prage in Zagreb ne tako samo-

zavestno prezirati srca Ljubljane; politike, za katero ni potrebe slovanske narodne in politične obrane, ki ji je utopija slovanski ideal mednarodne ravnopravnosti in socialne pravičnosti, ker ve, da bi se prej morala odreči partikularistični megalomaniji, nadvladi enega slovanskega plemena nad drugim in preziranju lastnega svojega ljudstva kot same mase.

Milan je pa spet tak tip naše dose-danje politike na tujih tleh. V njem kakor da bi bile utelesnjene razne naše delegacije, ki jim je tako dolg čas v parlamentni dvorani a tako prijetno v zbornični restavraciji in na drugih veselih prostorih, ki tako vestno čitajo, kaj o njih piše tuja žurnalistika, ki jim je pa zelo malo do tega, kako o njih mislijo njih volilci. V njem se izražajo tudi naši stiki s tujino, zlasti z velikimi središči evropske politike in evropskega duševnega življenja v obče. Kako mnogi obiskovatelji Pariza — da ne govorimo o drugih velemestih — si dopadajo le v svobodni gojitvi gotovih dam in v uživanju pikantnih nočnih zabav. Komur bi se to zdelo vse eno, ali obiskuje človek v Parizu biblioteke ali šantante, ali išče znanja z javnimi delavci ali s tajnimi »prijateljicami«, ali preučuje življenje delujočega ljudstva ali razkošnost razuzdane »intelligence« iz vseh kotov sveta, ta ima v Milanu primer — in kako tragičen primer, — da se je debelo motil, in če se zamisli le nekoliko globlje v vzroke vedno večjih in večjih naših porazov političnih, najde jim koren nekoliko v nepoznavanju ljudstva, nekaj v enostranskem poznavanju — ako se to v obče more imenovati poznavanje — tujega sveta, koren, ki ga kratko lahko imenujemo milanovščina.

* * *
Malih Miletićev in velikih Milanov bi lahko našteali celo vrsto med slovanskimi politiki vseh taborov, strank in smeri. In zato ni večjega nesmisla in žalostnejše prevare, nego kriviti okolnosti za vse zadnje

politične poraze. Vsega so krivi ljudje, boljše povedano, vsega tega je kriva vodeča slovanska inteligenca, ki se še niti ni poskusila, da bi sistematično pripravljala mlade ljudi na politično delavnost.

Ni rokodelstva, katerega bi se človeku ne bilo treba učiti, ni opravila, za koje bi se človeku ne bilo treba učiti, ni drugega javnega delovanja, v katerem bi se ne trebalo človeku pokazati z resničnim delom prej, nego ga občja sodba vredí med javne delavce (pisatelje, učenjake, umetnike) — le v naši politiki lahko delajo in vladajo neizvedenci, celo nepoštenjaki. In tej politiki so si upali rekati še slovanska!

Ne varajmo se dalje in priznajmo si moški, da imamo že sicer i slovaško narodno zavest (vsaj v obliki rodoljubja češkega, hrvaškega itd.) i slovansko svetovno literaturo (rusko, poljsko), i slovansko svetovno znano umetnost in godbo (češko, rusko, poljsko) dá, tudi svetvladajočo državo (rusko) — slovanske politike pa dozdej nimamo, zlasti mi neruski Slovani ne. Nimamo je niti v obliki češki, poljski, hrvatski. In zato naši politiki umirajo pobiti, četudi proslavljeni, in ljudstvo, to ubogo slovansko ljudstvo vznáša na svojih ramah zastopnike, ki se zdaj, sto let po našem prerojenju, dorazumevajo s tujim jezikom, kakor da bi služili tuji politični misli . . .

O SPOLNI VZGOJI.*) DRAGOTIN LONČAR. PRAGA.

(Nadaljevanje).

II.

V tem odstavku izpregovorimo o tem, kako spolna nravnost koristi zdravju in kako jo moremo razširjati. To bo de odgovor na drugo glavno vprašanje, ali moremo doseči tako spolno življenje, ki bo

samo v sebi že pomenjalo napredek in razvoj, in kako je moremo doseči.

V prejšnjem odstavku se je dokazalo, kako potrebno je, da brzdamo spolno strast in jo podrejamo razumu, kar imenujemo krepost, ker je to nujni pogoj, da si ohrani zdravje poedinec, uživa srečo rodbina, da se krepi narod in cela družba. Potrebno je, da hrepenimo po tej kreposti.

Najvažnejše vprašanje pri spolni vzgoji otrok je: Ali je čistost pravi nraveni cilj vzgoje in ali se moremo čisto vzgajati, ne da bi s tem škodovali zdravju?

To vprašanje je velikega pomena za moža in ženo. Razmerje med možem in ženo, vzgoja otrok, družbene navade, vse je odvisno od tega, kako odgovorimo na vprašanje, ali koristi krepost vsem ljudem in ali veíja eden nraveni zakon za vse ljudi.

Resnico moramo vedno vzprejeti. Noben osebni predsodek, nobena ukoreninjena navada ne sme nasprotovati jasno spoznani resnici. Ako bi bilo res, da žene potrebujejo čistosti, moíje pa ne, potem se mora ta resnica vzprejeti z vsemi posledicami. Ako bi pa bilo to mnenje napačno, ako je to le predsodek, ki ga nam vceplja vzgoja, potem moramo to resnico tudi vzprejeti z vsemi posledicami.

Iz tega fakta, da se že v jako mladem veku začenja oglašati spolni nagon in da traja dolgo časa, predno spolno dozorimo, spoznamo, da moramo skrbeti za to, da se ta prirodni nagon ne oglašá prezgodaj. Ta nagon se ne oglašá le pri dvanajst- in trinajstletnih otrocih, ampak že tudi poprej. Kronični pojav v šolah, v sirotišnicah in sploh povsod tam, kjer se shaja mnogo dece brez modrega nravnega nadzorovanja, je samoskrumba (onanija) v jako mladih letih. Ta nevarna razvada se je morebiti pri njih davno poprej že udomačila, predno more deček postati oče, deklica mati. To razvado opažamo pri omikanih,

*) Po dr. El. Blackwellovi.

izobraženih, da, bogaboječih osebah. Marsikak mil značaj je ta razvada uničila. Najnavadnejša posledica te razvade je ta, da prezgodaj vzbuja spolni nagon.

Treba v tem oziru nadzirati deco, dati ji potrebna navodila v teh stvareh; tu ni primerna prevelika ozkosrčnost, v mladi dobi je že treba učiti deco, naj ima spoštovanje pred samim seboj, pred svojim telesom, navajati jo k vladanju samega sebe. Ako zanemarjamo otroka v tej dobi, s tem smo povzročili njegovo prihodnjo pokvarjenost. Šestnajstletni ali sedemnajstletni mladenič more telesno postati oče, toda je nezmožen biti oče. Njegove telesne sile potrebujejo nekoliko let, da se okrepe. Vsak fiziolog pritrди, da mladeniču v ti dobi jako koristi, ako je spolno čist. Čistost je dvojna: duševna in telesna. Duševna pokvarjenost v ti dobi je vzrok družbenega zla v poznejših letih. Najusodnejša leta so za mladeniča od šestnajstega do edenindvajsetega leta. Ako je tej dobi vladal samega sebe, potem je gotovo upanja, da tak ostane tudi v prihodnjosti. Z vsakim letom se krepi duševna sila. Mož je zmožen potem umevati veliko spolno nalogo, sredstva, namen, dolžnosti, kar so za mladeniča sama abstraktna razmotrivanja. Padel v ti dobi, je navadno izgubljen. Nekako v sedemindvajsetem letu dosega telesna strast vrhunec, in le takrat jo moremo obvladati, ako sta v ti dobi, ko je čistost telesno dobro, zmagala razum in volja nad čuti in nagoni.

Stariši se boje svojih dolžnosti, ne znajo si pridobiti zaupnega prijateljstva svoje dece. Za vse druge telesne in duševne potrebe se brigajo skoro preveč, zanemarjajo pa najvišjo telesno in duševno funkcijo, ki jo imajo človeška bitja, in jo prepuščajo slučaju ali pa svetom drugih ljudi.

Mladina potrebuje navodila o spolnem življenju, toda k temu jo je treba navajati previdno, da ne trpi pri tem občutljivost.

To je kočljivo vprašanje, nedostatek takta škoduje, kjer ne vlada med stariši in otroki zaupno prijateljstvo in ljubeznipolno medsebojno spoštovanje. Kjer ni tega, tam se dospevajoči otroci upirajo, da bi ž njimi stariši govorili o tem predmetu. V tem slučaju je najbolje, ako dava svete otrokom tuja oseba, zdravnik, ki ga otroci priznavajo za avtoriteto; dobro more vplivati tudi primerna knjiga, ki jo damo čitati.

Dokaz o tem, kako se spolna funkcija podreja razumu, podaja izkušeni kirurg Acton, ko pravi: Ni večje zmote, ki bi bolj nasprotovala fizijologični resnici, nego strah, da utegne biti posledica čistosti sušica ali nerodovitnost! Iz svoje mnogoletne izkušenosti ne poznam ni enega slučaja, da bi si bil kdo s čistostjo nakopal sušico. Nobena zmožnost se pri zdravem človeku ne zmanjšuje, če živi zdržno. Spolna funkcija se ohrani do starosti in se poraja zdaj mirneje zdaj živahneje, največkrat vsled vpliva naše volje. Nikomur se ni treba ničesar bati, ako živi čisto; ta strah se ne opira na noben fizijologični zakon.

Dečka, ki smo ga obvarovali onanije v otroški dobi, tega moremo obvarovati spolnega greha v moški dobi.

Da je spolni nagon sila, ki jo moremo vladati z razumom, in da ni to slepi nagon, ki se ne da ukrotiti, to se dokazuje na različne načine. Navajajo se mnenja izkušenih zdravnikov zasebna in javna potrdila poposameznih ljudi, opazovanja in izkušnosti iz šol, kaznilnic, družbenih navad raznih slojev in raznih plemen. Navajam nekatera fakta.

Kdor se vežba za atletski šport, za veslarstvo itd., od tega se vedno zahteva spolna čistost kot sredstvo, s katerim si moremo zagotoviti telesno silo in vztrajnost. To resnico je poznal že stari vek, potrjuje jo pa tudi izkušnja nove dobe.

Kadar je v resni nevarnosti naše zdravje, premagujemo spolni nagon. Pri bolnih ljudeh ni izginil spolni nagon, da,

dostikrat je še veliko močnejši, ker smo ob boleznih mnogo bolj občutljivi. Toda strah pred smrtjo vpliva na nas kot nasprotna sila, da premagujemo samega sebe. Nobene žrtve se človek ne boji, da uide smrti, da zopet ozdravi in se udeležuje javnega življenja. Tu se izogibamo vsem skušnjavam, popolnoma se zdržujemo, ker je to v največjo korist našemu zdravju.

Stari Germani so živeli spojno čisti do petindvajsetega leta, da si zagotove silo in s tem krepko pleme.

Uspešno sredstvo proti telesnim strastem je gibanje in kretanje v naravi.

Težko je za duha in telo, živeti zdržno nenaravno samsko življenje po tridesetem letu, veliko težje nego mladeniču ohraniti nramno čistost. Toda globlja opazovanja izkušenih mož in žen nam morejo navajati vzglede, kako ostane mož zvest svoji ženi i potem, ako zadene ženo kaka neozdravljiva bolezen. Mnogo mož bi smatralo to za razžaljenje, ako bi se o njih domnevalo, da bi se mogli izneveriti svojim ženam v dobi, ko imajo v hiši novorojenčka.

Moderni pisatelj Honoré de Balzac je živel nenavadno čisto in temu pripisuje svojo silo, svojo genialnost. Ohranil si je spoštovanje pred ženo, ohranil vero v plemenito ljubezen. Njegov zaupni prijatelj pripoveduje o njem, da je dokazoval nujnost popolne nramne čistosti, kakor jo določa cerkev redovnikom. S tem se duševne sile kar mogoče visoko razvijejo.

Da spolna čistost ne škoduje zdravju, to nam dokazuje katoliška duhovščina. Čeprav dobro vemo, da je v njih vrstah tudi mož, ki ne izpolnjujejo svoje obljube in ne bi bili smeli posvetiti se temu stanu, vendar je na drugi strani dokazana resnica, da je mnogo mož vsake starosti in v vsaki deželi, ki zvesto izpolnjujejo obljubo čistosti, ki dosegajo pri tem, pečajoč se z znanstvenim delom in družbenimi nalogami, visoko starost pri zdravju in sili. Prisiljeni celibat sicer nesrečno vpliva na življenje,

toda ne moremo tajiti moči, ki jo je s tem duhovščina dosegla; nam gre tu le za dokaz, da spolna čistost ne nasprotuje zdravju, in ta dokaz nam daje v mnogo slučajih tudi katoliška duhovščina. Imamo dalje družbe, katerih členi žive popolnoma samsko življenje, a so pri tem izvrstnega zdravja (n. pr. na Novem Libanonu).

Da se spolni nagon da podrediti naši višji prirojenosti, ki izpreminja navadni živalski nagon v mogočno človeško silo, to nam dokazujejo žene. Mnogo žen živi stalno krepostno življenje, kljub vsem mnogo silnejšim notranjim nagonom. Spolni čut je pri ženah kot duševni nagon močnejši nego pri moških. Potrebe žen so večje nego potrebe mož, žene bolj koprne po tem, da misli na nje oni, ki ga ljubijo. Žene kažejo dostikrat svojo zvestobo na grozen način, ako so imele nesrečo, da so se morale okleniti človeka, ki je njih srcu tuj. Žensko srce čuti nenasitno potrebo ljubezni. Ako to njeno ljubezen onečastimo in oropamo visokega namena, ako je ženo predmet njene ljubezni varal, potem postane žena zapreka človeškega napredka. Ni mogoče rešiti vprašanja o spolnem razmerju, ako ne priznavamo popolnega soglasja spolne prirojenosti pri obeh spolih in ako ne umevamo, kaj pomenjajo duševne potrebe žene.

NOVE KNJIGE.

Za bratoljubje. Povest za slovensko ljudstvo. Spisal Janko Z. Drameljski. Izdal in založil pisatelj. Tiskal D. Hribar v Celju. Ta povest je prav za prav nekaka narodno gospodarsko socialna razprava v leposlovni obliki. Pisatelj prikazuje mnogoletno delovanje vaškega župnika. Prišel je mlad na malo župnijo, skrito mej hribi. Našel je kraj v narodnem, gospodarskem in moralnem oziru precej zanemarjen in zapuščen. Ta okolnost je idealno navdušenega duhovnika se bolj spodbudila k neumornemu delu na narodnem, gospo-

čarskem in verskem polju v svoji župniji. Njegovo delo, kateremu se je pridružil tudi učitelj, trgovec-domačin in mlad zaveden kmet, je bilo kljub mnogim neprilikam, zaprekam in žalostnim izkušnjam blagoslovljeno, in po teku nekaj let je župnija v vsakem oziru veselo vzcvetala in se iz prejšnje revščine lepo razvijala v blagostanje. Poleg župnika nastopajo kot glavne osebe še učitelj Rožanec, trgovec Zapotoček, narodnega odpadnika krčmarja Plešalca hči Julika ter lepa župnikova nečakinja Terezija. Veliko ulogo v povesti igra — ljubezen. Povest je pisana vse-skozi premišljeno in skrbno, rekli bi ekonomično; vsak stavek ima svojo tehtnost, nič nepotrebnih besed. Nedvomno je pisatelj vzel snov svoji povesti neposredno iz življenja; za-in razpletanja v njej so sicer precej drzno zasnovana, no, kdor pozna vsakdanje življenje, bo tudi v tem slučaju lahko pritrdil Ben Akibi, da ni nič novega pod solncem. Vsakako se povest »Za bratoljubje« z zanimanjem čita, dasi, seveda, ni brez nedostatkov in hib; z navdušenjem napolnila pa čitateljev ne bo, ker pisatelj ni meril toliko na čustvo kolikor na zdrav »gospodarski« razum, ki je — kakor večkrat povdarja pisatelj — poleg kmetijske vede pravo zlato za našega kmeta, ki ga v sedanjih časih edino more rešiti popolne propasti. Na izobraženega čitatelja pa bo najboljši vtis napravilo sosebno IV. poglavje, kjer se pisatelj jako spretno dotika vraže, ki je tako razširjena med našim kmetiškim ljudstvom, da namreč vsak župnik more svojo župnijo ovarovati ujir: n. pr. toče, s tem, da »zakolne« pogubonosne oblake o pravem času. Prav je, da se ljudstvo opozarja na nesmiselnost njegovih vraž. Žal le, da je tudi Drameljski uplel v svojo povest mnogo zastarelih nazorov. Gotovo pa je povest »Za bratoljubje« boljša kakor marsikater drug spis, ki je bil v Slovencih tekom let poklonjen nižjemu ljudstvu.

Janka Kersnika zbranih spisov je izšel drugi sešitek, ki obsega roman »Agitator«. S tem šesitkom je završen I. zvezek. Kakor »Cyclamenu« tako je tudi »Agitatorju« snov zajeta iz domačega življenja na Slovenskem v oni dobi, ko je med uradničtvom in inteligenco sploh še precej bohotno cvelo nemškutarstvo ali vsaj narodna neiskrenost. Tudi tu nam je Kersnik pla-

stično narisal zasmere, ki so tedaj vladale v slovenskih trgih, ter uloge, ki so jih v narodnem in socialnem oziru igrali sosedni graščaki. Bili so to časi, ko se je narodna ideja imela na vseh potih in krajih boriti proti ukorinjenemu tujstvu, ki je imela varnega zaščitnika in gojitelja v ljubeznjivi vladi. Takrat je narodnostna ideja globoko posezala v vse javno in privatno življenje in ni se čuditi, da najdemo pri Kersniku, kot gorečem sodobnem rodoljubu, ljubezen najtesneje združeno z rodoljubjem. Ženski značaji so precej šablonski in kažejo, da je Kersnik površno sodil o ženah. Njegova »naivka« nam skoro ni mnogo simpatičnejša od »koketke«. No, kljub temu je Kersnik izvrsten pripovedovalec in vsakdor bo nedvomno tudi »Agitatorja« z zanimanjem prečital od kraja do konca. —

Kersnikove spise je naročiti pri založniku g. L. Schwentnerju, knjigotržcu v Ljubljani, ki ima v zalogi tudi izvršne platnice za te spise. Izdaja je i po obliki nenavadno krasna in fina. Posamezen snopič stane z K. 50 st., po pošti 10 st. več. Toplo priporočamo vsem ljubiteljem domače literature te spise.

Za narodov blagor. Komedija v štirih dejanjih. Spisar Ivan Cankar. Založil L. Schwentner. Ljubljana 1901. Cena z K. Slovenci smo mal, konservativen narod, ki v kulturi in politiki ne hodi samostojnih potov, marveč sledi le, v kolikor mu to dopušča gmotna in duševna sila, stopinjam velikih in mogočnih sosedov. Pri nas se navadno pojavljajo vsa nova stremjenja, bodisi politična, socialna ali kulturna še le tedaj, ko so se v drugih velikih narodih takorekoč že preživela. Nekaj let sem pa opažamo v tem oziru temeljito izpremembo: mal, a zelo važen del slovenskega naroda se je odtrgal od velike množice, počasi capljajoče za voditelji, prehitel isto ter ubral svojo pot, ki gre v ravni črti s potjo, po kateri hodijo oni, ki so prehiteli ne le množico svojega naroda, marveč svetovno ljudsko maso sploh ter z veselimi sigurnimi koraki hite svetlim ciljem nasproti.

Tudi v nas se je pojavilo sodobno takozvano »mladinsko gibanje« (glej krasno Zupančičevo: »Pesem mladine 3. decembra 1900.« v Prešernovem albumu!) tudi mi imamo svoje »mlade« in mej temi svoje »moderne« v literaturi in umetnosti. Tu

bodi govora le o pisateljih. Kakor drugod, tako in še bolj skeptično so bili moderni sprejeti pri nas, in mnogo posrečenih in še več ponesrečenih zabavljic je bilo napisanih na njih račun. Nekateri jih niso umeli, drugi jih iz raznih vzrokov — niso hoteli umeti, tretji pa so se v svoji razvajenosti in samoljubju čutili žaljene... No, kljub vsemu so si naši moderni priborili trdno stališče, in neoporečno je dejstvo, da imamo Slovenci najboljše ali izmed najboljših literarnih zakladov zahvaliti njim. Koliko so naši mladi v obče koristili svojemu narodu, naj tu ne preiskujem, gotovo pa je, da so v našc plesnjive razmere pinesli nek požvljajoč, svež vzduh... Sedaj pa k predmetu samemu.

Ko je lansko leto bila uprizorjena in izdana Cankarjeva prva drama »Jakob Ruda«, bavilo se je z njo vse naše časopise jako obširno. Kritikovalo se je na drami od neke strani toliko, da se je iz vsega kritikovanja komaj našlo končno dejstvo, da je »Jakob Ruda« nekaj posebnega na polju naše domače dramatične umetnosti, da ta drama pač presega vse dosedanje proizvode na tem polju... Od drugih strani pa se je poleg kritikovanja izreklo odkrito in naravnost, da je Cankarjev »Jakob Ruda« najboljša slovenska drama. No, kdor pozna, Cankarjevega »Rudo«, je gotovo z največjim zanimanjem sprejel vest, da je Cankar našo dramatično umetnost oplodil z novim delom — s komedijo: »Za narodov blagor«. Nestrpno smo pričakovali, kdaj intendantca ljubljanskega gledališča izpolni svoje obljubo, kdaj se uprizori nova Cankarjeva komedija. A gledališčna sezona nam ni prinesla, kar smo želeli. Zato pa smo tem bolj hvaležni g. L. Schwentnerju, ki je preskrbel dostojno izdajo nove komedije.

Vsebina je v kratkem ta-le: V mestu se naseli milijonar Aleksij pl. Gornik, ki ima znanje in upliv v visokih in najvišjih krogih. Komaj se je za to zaznalo v mestu, že vse dere za bogatim mladim možem, vsi mu ponujajo svoje »odkritosrčno, nesebično prijateljstvo«, noč in dan ga oblegajo različne družbe. Dež, poslanec in obč. svetnik dr. Grozd pa takorekoč uprizori svojo šestdesetletnico, da povabi k sebi milijonarja ter se od »naroda« da pred njim proslavljati za narodov blagor... Za narodov blagor sklene tudi prvak Grozd, da si mora mi-

lijonarja popolnoma osvojiti s tem, da mu svojo nečakinjo Matildo vrine za ženo. A Grozdov kolega, dr. Pavel Gruden, drž. poslanec, obč. svetnik itd. oziroma njegova žena hoče imeti pl. Gornika zase — pardon — za narodov blagor, ter obrekuje Grozda pri Gorniku. Grozd je energičen in spreten; kmalu si osvoji zopet milijonarja ter črni svojega prijatelja, češ, da bi mu isti hotel prodati svojo ženo in da je slepar... Te besede sliši Gruden, — vpričo zbrane družbe si povesta v obraz jako odkritosrčno »dobro mnenje«, ki ga imata drug o drugem in — in — »narod« je bil od te ure razdeljen v dva tabora... V prihodnji seji obč. sveta je Gruden krepko napadel Grozda, ustanovil svoj list, in strankarstvo je bohotno vzcveto — za narodov blagor. Za pl. Gornika se gospoda puli i nadalje; Gruden hoče za neko ceno prodati mu svojo ženo, ali vsaj izpostavlja mu jo, a Grozd hoče na vsak način svojo nečakinjo, katero pa ljubi bratranec Kadivec — vsiliti milijonarju — v prospeh koristi celokupnega naroda... No, Gornik pa ni neumen dovolj, da bi hotel posoditi svoj hrbet po dvornem svetništvu koprničim, navidezno za narodov blagor se potečim in žrtvujočim možem; izvine se jim iz rok v trenutku, ko so gotovi svoje stvari, in v istem trenutku razlete na oknih stekla. V »narodu« se je zbudil človek... žurnalist Ščuka se mu je postavil na čelo ter razkril delovanje veljakov za »narodov blagor«. Ljudje so bili »predrzni in ponosni;... kralji v cunjah!« — okna so zažvenketala vnovič, in pred Grozdovo hišo se čujejo čudni klici, hrup in smeh... v ušesih pa so zbranim donele Ščukove besede: »Do svidenja« in Gornikovo slovo...

Tako končuje ta najnovejša slovenska komedija, v kateri je pa toliko pretresljive tragike, da uprav silovito deluje na človeka. Tako grizeče, duhovite satire jugoslovanska literatura — vsaj v dramatični obliki — še ni imela. Toliko krute resnice, izražene tako neprikrito, brezobzirno, doslej pri nas še nismo čuli. Jeden glavnih znakov mladinskega gibanja in modernih pisateljev je boj proti tradicijalni hinavščini, s katero se odeva družba in pod katero skriva svojo gnjilo, smradljivo duševnost, svoje grehe. »...Ljubša cinična resnica, nego blagoslovljena laž...« — to geslo si je vzel tudi Cankar, ko je pisal svojo komedijo »Za narodov blagor« ter izvel svoj namen izborno.

S tako globokim smislom še nikdo v Slovencih ni pisal za oder, a tudi sicer težko. Nenavaden mojster je Cankar v risanju značajev, o čemer ni nikdar šablonski banalen. Značaj glavnega junaka v njegovi novi komediji — pl. Gornika, je vsekako težko določiti. Sam je rekel o sebi, da je mehak, neumen, len, (16. prizor, IV. dejanje). Sam tudi pravi (isti prizor), da je šele po očetovi smrti stopil iz hiše, da bi si ogledal svet. Njegova dejanja pa ga ne kažejo vselej neizkušenega ali vsaj na tako, kakor ga mislijo drugi in kakor bi se dalo sklepati iz njegovega samogovora v 2. prizoru III. dejanja, kjer pravi med drugim: »Rad bi vedel, kaj nameravajo z mano, zakaj me napadajo od vseh strani« itd. Tudi na drugih krajih se kaže večkrat zelo naivnega. A v pristnost te navidezne poteze njegovega značaja ne moremo verjeti, če pomislimo, s kako čudovito spretnostjo se zna vsem nastavljenim zanjkam ogibati ter si ohraniti popolnoma svobodne roke. Naravnost imenitno pa je v 5. prizoru II. dejanja pariral dr. Grudnovc tajne naklepe z besedami: »Pričakovali ste —! Ne, tako zelo nisem... porušil Vašega hrama...« Časih se nam hoče celo zdeti, da je Gornik pravi lisjak. Toliko je gotovo da je precej sebičen, a ne zloben, neodločen a razumen človek, ki hoče pametno t. j. previdno uživati življenje. Ni nesimpatičen. — Dr. Grozd pa je brezobziren sebičnež najhujše vrste, časti-in vladehlep en do skrajnosti, absolutist, često krut in ciničen, a odkrit, da nam nehote imponuje. — Dr. Gruden je mnogo manj simpatičen; to je neodločen hinavsk intrigant in »streber«, popolen suženj slavohelepne, koketne, rafinirane in odločne svoje žene Helene. — Žurnalista Ščuka, zelo talentiran, globokomislec plemenit človek, je revolucionaren socialist, kateri do nohtov pozna veljake in se mu v dno duše gnusi delovanje za »narodov blagor«, ki obstoja le v frazah, za katerimi se skriva najumazanejši egoizem in druge lopovščine, on pa nima moči, da bi nastopil svoje poslanstvo. In hrepenel je zelo iskreno po »majhni brci, po človekoljubni klofuti«, ki bi mu potisnila prapor v roke... Želja se mu je izpolnila, in postal je vodja kraljev v cunjah... Izdal je med ljudstvo proglas, v katerem pravi:

»Jaz ne govorim za tiste ljudi, ki niso več ljudje s krvjo in mesom, temveč šte-

vilke v tolpi; ne za tiste ljudi, ki se jim zdé fraze o narodovem blagu, o narodovih idealih, o avtoritetah, tradicijah, zakonih in tako dalje svete in nedotakljive. Zakaj to niso več ljudje, temveč številke v tolpi, brez življenja in brez ponosa... Za tiste govorim, ki jim je ljubša cinična resnica, nego blagoslovljena laž...« In dalje: »Kdor dandanes javno laže, — laže za narodov blagor. Kdor govori javno resnico, — ga smešijo in preganjajo ter naposled uničijo, — za narodov blagor! In za narodove ideale; — ta narod ima namreč ideale — in koliko idealov! Le prestopi se nerodno na cesti, pa stopiš idealu na kurje oko!« In za te ideale bi dal »doktor Grozd svojo nečakinjo in dr. Gruden svojo ženo... Za te ideale in za narodov blagor!« »Doktor Grozd in doktor Gruden sta poštena človeka. Zakaj bi ne skrbela zase, kakor skrbimo zase mi drugi? Ti, dragi moj, trguješ s suknjami, doktor Grozd trguje z narodovimi ideali! Razložek je samo ta, da je suknjo težje napraviti in težje zakrpati, nego navaden ideal...« Ščuki je Cankar sploh položil v usta najlepše in najduhovitejše izražene resnice. — Nadalje je vrlo pogojena Mrmoljevka, žena obč. svetnika, ki sploh ne govori drugače, nego v običajnih visokih frazah in ki je nehote posebljena satira na vladajoče razmere in voditeljsko kliko. — Matilda, nečakinja prvaka Grozda, je pametno, simpatično dekle, njen zaročenec Kadivec je odkrit, viharen značaj. — Grudnovc ženo smo že zgoraj kratko označili. Slikana je posebno izvrstno. Le v 13. prizoru III. dejanja se nam vidi neukusno pretirana, prava karikatura. Tudi ostali značaji so risani krepko in dosledno.

Taka je približno Cankarjeva komedija »Za narodov blagor.« Seveda bi se o tej lepi knjigi dalo napisati zopet cele knjige. Žal, da nam danes prostor ne dopušča opširnejše študije. Za sedaj recimo: Kdor ve ceniti resnico, pa bila še tako kruta, kdor ima smisla za socialno vprašanje, in končno vsakdor, ki se zanima za naš književni pokret, naj si naroči Cankarjevo komedijo pri L. Schwentnerju v Ljubljani. Cena izvodu 2 K., po pošti 2 K 10 st. — Naslovni list je od arhitekta Jagra.

BELEŽKE.

Slava Slovenkám mesta Kranja! Dne 17. marca dobila sem po pošti priporočeno pismo; začudeno ga odprem; bila je okrožnica, katero je sestavila gospa Mayer Marija z imeni podpisanih darovalk, ki se glasi:

Velecenjene gospe in gospice! Pred dobrim poldrugim letom je bilo, da smo nabrale v Kranju za zavod sv. Nikolaja lepo svoto 56 gl. 50 novč. v prid slovenskim dekletom v daljnem Trstu.

Od onega časa se je zavod pod pöžrtvovalnim vodstvom človekoljubnih in domoljubnih tržaških dam lepo razvijal ter je do sedaj vzprijel nad 1300 deklet pod svoje okrilje (tekem dveh let in 4 mesecev). Sedaj pa je prišel v veliko zadrego, ker so se proti njemu združile vse sovražne sile v Trstu z namenom ga uničiti. V zadnjem času se je zavodu odpovedalo stanovanje, ker je last žida, in blage gospe so sedaj s svojim zavodom na cesti, brez strehe in premoženja.

Ali mi naj to mirno gledamo, kako omagujejo hrabre rodoljubke v daljnem primorskem mestu v boju s premogočnimi sovražniki in kako po njih padcu velimestni moloh spet dalje davi vrla slovenska dekleta!? Ne, to ni mogoče!

Velecenjene gospe in gospice! Gre se za poštenje sto in sto pridnih slovenskih deklet, in kdor ima človeško in čuteče srce, ta ne more biti tukaj nem gledalec, najmanj pa slovenske dame, kojim mora biti največ do tega, da ostane tudi slovensko službujoče ženstvo pošteno, zdravo in krepostno. —

Radí tega darujmo zopet vsaka po svojih močeh za ta blagi uzvišeni namen z geslom: »Pomoč hrabrim sestram na obali sinje Adrije!«

V Kranju meseca sušca 1901.

Marija Mayer.

Darovale so dospe: Matilda Majdič K 20; Leopoldina Savnik 10; Ivana Hubad 2; Cecilija Kurun 2; Ana Zupan 6; Antonija Prevec 10; Irene Majdič 10; Josipina Puppo 10; Marija Mayer 5; Ana Mayer 3; Helena Paušler 10; Tereza Florijan 10; Marija Rakovec 3; Marija Marenčič 10; Mimi Pirc 4; Ana Rus 2; Ana Kumer 3; Ana Omerza 10; Marija Polak 2; Marija Kroboh 6; Joaneta Sajevec 3; Paula Sajevec 3; Ma-

rija Prevec 3; Marija Steinbauer 2; Marija Likozar 4; Ana Stempihar 4; Alojzija Šumi 2; Beti Tomišek 2; Marija Korošic 2; Josipina Pučnik 5; Gospice: Olga Saunik 10; Janja Miklavčič 2; Franja Jugovic 2; Paušler 3; Ema Remigoj 5; Vitorija Praportnik 2.

Skupaj 190. K.

Ko sem prečitala to okrožnico, zalile so mi solze oči. Solze radosti in hvaležnosti!! Da gospe in gospice mesta Kranja so uzor kakšna bodi slovenska žena! — Jasno so s tem povedale, da one hrepenijo po tem, da se slovensko ženstvo popne do one stopinje, katera ženo povzdiguje nad navadno ženo. Pokazale so s tem činom, da hrepenijo po oni vzvišeni in plemeniti prosveti, katera edina je dostojna slovenske ženc. Gospe in gospice širom naše domovine, tu imate jasen vzgled, kaj premore čisto rodoljubje in vzvišeno človekoljubje!

Ta čin rodoljubnih dam mesta Kranja zabeležen bode z zlatnim črkami v zgodovini zavoda sv. Nikolaja in zgodovini našega naroda. Lesketale pa se bodo imena teh plemenitih gospa in gospic v knjigi življenja! One razumejo nalogo, katero nam je vršiti v Trstu; da stremo glavo zmiji, katera zaztruplja naše čilo in zdravo a od vseh pozabljeno delavsko ženstvo v Trstu; zatorej pa: »Slava Slovenkam mesta Kranja!«

Zmagoslava.

Ljubljanskega ženskega društva pravila so predložena vladi. Kedar bodo odobrena, poročali bomo o tej stvari obširno.

„Secesija“.

Kuhinjska posoda od sivega emajliranega železa, prekaša vse druge enake izdelke na trpežnosti in vztrajnosti ter je zelo po ceni in brez konkurence. Zaloge popolne kuhinjske oprave. Novost te vrste je patentovani stroj za kuhanje kave ali čaja, ki deluje sam od sebe, ne da bi bilo ga treba nadzorovati. Izključno prodajo ima

Anton Amadeo

zaloge železja, kovin in kuhinjskih potrebščin

TRST — ulica Barriera vecchia 5 — TRST

Chief-Office : 48, Brixton-Road, London, SW.

Na potovanjih imejte vedno pri sebi

A. Thierry-jev balsam,

da imate za vsaki slučaj priprsto, a vendar zelo zanesljivo sredstvo, ki Vam bo notranje in zunanje najboljše služilo. — Pristen le z varnostno znamko: zelena nuna, zaprt s pokrovcem (kapico) in utisnjeno tvrdko: Edino pristno. **Dobiva se v lekarnah** Po pošti franko 12 majnih ali 6 dvojnih steklenic 1 K. 1 steklenico na poskušnjo s prospektom in imenikom zalog v vseh delih sveta pošilja proti predhodni upošiljavi 1 K 20 st. lekarnarja A. Thierry-ja tvornica v Pregradi pri Rogški Slatini.

20

Slovenke!

Priljubljen pri prijateljicah in znankam!
Priljubljen pri prijateljicah in znankam!

Chief-Office : 48, Brixton-Road, London, SW.

A. Thierry-jevo pristno mazilo iz centifolij

je najmočnejše vlačno mazilo naše dobe. Isto temeljito čisti rane, blaži bolečine ter povzroča brzo zdravljenje. Ranjena mesta omehčuje ter odpravlja iz njih vsa tuja telesa. Ne morejo ga pogrešati turisti, kolesarji in jahači.

Dobiva se v lekarnah.

Po pošti franko 2 lončka 3 K 50 st. Lonček za poskušnjo proti upošiljavi K 1:80 po pošti pošilja s prospektom in imenikom zalog po vsej zemlji lekarnarja A. Thierry'a tvornica v Pregradi pri Rogški Slatini. — Varujte se ponaredeb ter pazite na gornjo varnostno znamko, ki je užgana vsakemu lončku.

2-20

Mihael Novak

TRST

➔ Zaloga ➔

kave, riža, olja

ter sploh vseh v to stroko spadajočih stvari.

2-12

VELIK IZBOR VSEH PREDMETOV ZA POMLAD IN LETO,

voleno blago, perkal za obleke in srajce, cefir in oxford, lawn-tennis, satinets gladki, tiskani in mrežasti, vsakovrstni svileni predmeti za obleke in nakit, velik izbor čipek, trakov, zavratnikov, modnih specijalitet vsake vrste, rokovic iz svile, niti in kože, dežnikov.

Velik izbor perila dobiva se v manufakturnej zalogi

JAKOBA KLEMENCA, ul. Sv. Antona št. 1. v Trstu.

1-12

Na zahtevanje odpošljejo se uzorci z dotičnimi cenami pošt. prosto

EDINA VEČKRAT ODLIKOVANA ZALOGA VINA ZDRUŽENA S PRODAJO V STEKLENICAH

Ulica Caserma 8. - **EMILA HACKERJA** - Ulica Caserma 8.

priporoča razven belih vin nižjeavstrijskih in štajarskih tudi ➔ rum z Jamajke, **garantirano pristen** ➔ neobdačen s svobodne luke, ali obdačen, v vsaki količini, franko v bivališču, nadalje ruski čaj in kitajski vsake količine.

➔ Pošilja se kamorkoli v vsaki množini. ➔

22-1